

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Monitor Basisvaardigheden 2024

Funderend onderwijs

○ □ Masterplan
◇ △ Basisvaardigheden

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1 Masterplan basisvaardigheden	3
1.2 Beleidsdoelen	4
1.3 Monitor basisvaardigheden	5
1.4 Leeswijzer	7
2. Waar staan we nu?	8
2.1 Inleiding	9
2.2 De tussenstand in het basisonderwijs	10
2.3 De tussenstand in het voortgezet onderwijs	12
2.4 Schoolloopbanen sinds de coronapandemie	14
3. Taal	15
3.1 Basisonderwijs	16
3.2 Speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs	20
3.3 Voortgezet speciaal onderwijs	22
3.4 Voortgezet onderwijs	24
4. Rekenen-wiskunde	30
4.1 Basisonderwijs	31
4.2 Speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs	35
4.3 Voortgezet onderwijs	37
5. Burgerschap	42
5.1 Basisonderwijs	43
5.2 Speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs	44
5.3 Voortgezet onderwijs	46
6. Digitale geletterdheid	47
6.1 Basisonderwijs	48
6.2 Voortgezet onderwijs	50
Literatuurlijst	51
Eindnoten	53

1.1

Masterplan basisvaardigheden

Met het Masterplan werkt het ministerie van OCW samen met scholen aan een duurzame verbetering van de basisvaardigheden.¹ Dat is hard nodig: uit diverse onderzoeken blijkt dat niet alle leerlingen de basisvaardigheden voldoende beheersen. Ook gaat de beheersing van de basisvaardigheden achteruit. Met het Masterplan helpt het ministerie van OCW scholen en leraren om het beste onderwijs te geven in taal, rekenen-wiskunde, digitale geletterdheid en burgerschap.

Om een vliegende start te maken, ontvangt een steeds grotere groep scholen de subsidie *Verbetering basisvaardigheden*. Hiermee kunnen zij, met bewezen effectieve methoden, werken aan het verbeteren van de basisvaardigheden. Het Masterplan bestaat verder uit een pakket beleidsmaatregelen, verdeeld over vijf pijlers:

1. duidelijke opdracht aan het funderend onderwijs;
2. beter zicht op de basisvaardigheden;
3. breder gebruik van bewezen aanpakken;
4. versterken van de taalomgeving;
5. extra tijd en ruimte voor kwalitatief goede leraren.

In de Kamerbrief, die tegelijk met deze Monitor verschijnt, leest u meer over de opbrengsten van de subsidieregeling en de ondersteuning aan scholen. Ook wordt ingegaan op de voortgang van de maatregelen die vallen onder de vijf bovenstaande pijlers.

1.2

Beleidsdoelen

Met het Masterplan werkt het ministerie van OCW samen met scholen aan een duurzame verbetering van de basisvaardigheden van leerlingen in het funderend onderwijs. Het is belangrijk om duidelijk te zijn over de doelen en het tijdpad dat we hieraan verbinden. Daarom zijn in 2023 concrete beleidsdoelen voor het Masterplan geformuleerd.²

De basis op orde

Met het Masterplan streven we ernaar dat de basis bij alle leerlingen aan het einde van het schooljaar 2027-2028 op orde is. Wat de basis is, varieert per moment in de schoolloopbaan (zie Tabel 1). Aan het einde van het basisonderwijs is dit voor alle leerlingen minimaal het referentieniveau 1F. Dit is een logische tussenstap naar het referentieniveau 2F dat leerlingen uiteindelijk moeten beheersen om voldoende geletterd en gecijferd te zijn voor deelname aan de maatschappij.

De aansluiting op orde

Voor veel leerlingen is de basis niet voldoende: zij kunnen meer aan. Voor deze leerlingen leggen we de lat daarom hoger. Aan het einde van het schooljaar 2027-2028 moet ook de aansluiting op het vervolgonderwijs voor deze groep leerlingen op orde zijn. De stap die hiervoor gezet moeten worden, varieert per schooltype (zie Tabel 1).

Tabel 1 - Schematische weergave beleidsdoelen naar schoolsoort (bron: ministerie van OCW, 2023)

	Beleidsdoelen	Taal	Rekenen-wiskunde	Moment in de schoolloopbaan
po	<i>basis op orde</i>	1F	1F	minimum eind bao
	<i>goede aansluiting</i>	2F	1S	voor een goede start op vmbo-t, havo, vwo
vo	<i>basis op orde</i>	2F	2F	eind vo (excl. pro)
	<i>goede aansluiting</i>	3F	2S	eind vmbo-gt
		3F	3S	eind havo
		4F	3S	eind vwo

Tussendoelen

Ook tussentijds volgen we kritisch hoe het Masterplan en de prestaties van leerlingen ervoor staan. Daarom zijn naast de bovengenoemde einddoelen ook tussendoelen geformuleerd:

- We verwachten bij scholen die gebruik maken van de subsidieregeling *Verbetering basisvaardigheden* na afloop van de subsidieperiode een trendbreuk te zien.³
- In schooljaar 2025-2026 verwachten we halverwege te zijn met het dichten van het gat tussen de situatie aan het begin van het Masterplan en de situatie waarin de *basis op orde* is.

Zo is voor iedereen duidelijk wat we wanneer verwachten, en kunnen we de voortgang van het Masterplan op passende momenten volgen.

1.3

Monitor basisvaardigheden

Zicht op prestaties

Om de basisvaardigheden van leerlingen te verbeteren, is het belangrijk dat scholen weten hoe hun leerlingen ervoor staan. Ook op stelselniveau is dit inzicht belangrijk: alleen zo kunnen we beoordelen of ons beleid het gewenste effect heeft en de (tussen)doelen van het Masterplan worden bereikt. In deze jaarlijkse Monitor brengen wij daarom de prestaties van leerlingen op de basisvaardigheden in beeld. Waar nodig kunnen wij op basis van de uitkomsten beleid bijsturen of andere beleidskeuzes maken. De Monitor is hierdoor onderdeel van de lerende aanpak die wij niet alleen in het onderwijsveld aanmoedigen, maar ook zelf hanteren.

Combinatie van onderzoeken

De Monitor basisvaardigheden combineert de uitkomsten van eerder uitgevoerd onderzoek met onderzoek dat specifiek voor deze Monitor is uitgevoerd, zoals de NCO-rapportages en onderzoek van Cito (*zie onderstaand kader voor toelichting*). Zo creëren we een samenhangend beeld van de prestaties van leerlingen.

In deze Monitor staan de volgende onderzoeken centraal:

1. Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs (NCO)

Veel basisscholen nemen binnen hun leerlingvolgsysteem (lvs) in groep 3 t/m groep 7 genormeerde toetsen af. In deze toetsen staan de vaardigheden begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde centraal. Met het NCO krijgen scholen inzicht in de scores van hun leerlingen ten opzichte van vergelijkbare scholen. Bijna de helft van de basisscholen neemt deel aan het NCO.

Voor deze Monitor zijn de onderzoekers van het NCO gevraagd om de landelijke scores in kaart te brengen. Ook kijken de onderzoekers naar de verschillen tussen groepen leerlingen en scholen. In deze Monitor vatten we de belangrijkste bevindingen van het NCO samen. De volledige analyses vindt u in het beleidsrapport en de factsheets, die tegelijk met deze Monitor verschijnen.

2. Analyses door Cito

In opdracht van het ministerie van OCW onderzoekt Cito de vaardigheidsscores van leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Dat doen zij op 3 onderdelen van het Cito volgsysteem voortgezet onderwijs (cvvo): Nederlands leesvaardigheid, Nederlands woordenschat en rekenen-wiskunde. De volgsysteemtoetsen worden aan het eind van de leerjaren 1 tot en met 3 afgenomen. Ook maken sommige leerlingen aan de start van het eerste leerjaar een toets. In deze Monitor vatten we de belangrijkste bevindingen van Cito samen. De volledige analyses vindt u in het onderzoeksrapport, dat tegelijk met deze Monitor verschijnt.

3. Peilingsonderzoeken

De peilingsonderzoeken die door de Inspectie van het Onderwijs en in internationaal verband worden uitgevoerd, bieden ons meer inzicht in de vier basisvaardigheden. Een deel van deze vaardigheden wordt niet getoetst in het lvs of andere toetsen, zoals het centraal eindexamen. De internationale onderzoeken laten ook zien hoe Nederland presteert ten opzichte van andere landen. In deze Monitor gaan we daarom in op de belangrijkste bevindingen uit nationale en internationale peilingsonderzoeken.

Aandachtspunten

Een belangrijk aandachtspunt is dat we niet voor alle leerlingen of basisvaardigheden evenveel informatie hebben. Dit betekent niet dat deze leerlingen of vaardigheden minder belangrijk zijn: vaak zijn er praktische en inhoudelijke uitdagingen, waardoor deze informatie niet beschikbaar is.

Een ander aandachtspunt is het verschil tussen *high-stakes* en *low-stakes* toetsen. Bij sommige onderzoeken, zoals de peilingsonderzoeken, maakt het niet uit welke score een leerling haalt. Deze toetsen noemen we *low-stakes* toetsen. Er zijn ook toetsen waarbij het wél uitmaakt welke score een leerling haalt. Dit geldt bijvoorbeeld voor de doorstroomtoets: dit is een *high-stakes* toets omdat het resultaat belangrijk is voor de overgang naar het vo. Ook speelt deze toets een rol in de beoordeling van de school door de Inspectie.

Het verschil in prestaties op *low-stakes* en *high-stakes* toetsen is een bekend fenomeen, waar we ook in deze Monitor rekening mee moeten houden.⁴ Ook andere factoren, zoals het afnamemoment en de manier waarop een toets wordt afgenomen, kunnen mogelijk invloed hebben op de uitkomsten van een toets.

Verhouding tot de Staat van het Onderwijs

De Inspectie rapporteert in het voorjaar in de *Staat van het Onderwijs* over de kwaliteit van het onderwijs. De onderzoeken die de Inspectie daarvoor gebruikt, overlappen deels met de onderzoeken die we in deze Monitor beschrijven. Omdat het voor het Masterplan belangrijk is zo snel mogelijk over onderzoeksresultaten te beschikken, kiezen we voor deze Monitor in het najaar. Ook zijn er duidelijk inhoudelijke verschillen tussen beide producten. Zo worden de prestaties van leerlingen door de Inspectie in een breder perspectief geplaatst. Er wordt bijvoorbeeld ook gekeken naar de kwaliteit van het onderwijs op scholen en de kwaliteit van besturen.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2: Masterplan basisvaardigheden: waar staan we nu?

In hoofdstuk 2 koppelen we de belangrijkste inzichten uit de Monitor aan de beleidsdoelen van het Masterplan.

Hoofdstuk 3 t/m 6: De basisvaardigheden in beeld

In hoofdstuk 3 tot en met 6 gaan we in op de prestaties op de vier basisvaardigheden. We bespreken al het beschikbare onderzoek per hoofdstuk in samenhang. Hierdoor biedt de Monitor per basisvaardigheid een gedetailleerd, sectoroverstijgend beeld. De basisvaardigheden komen in deze volgorde aan bod:

- Hoofdstuk 3: Taal
- Hoofdstuk 4: Rekenen-wiskunde
- Hoofdstuk 5: Burgerschap
- Hoofdstuk 6: Digitale geletterdheid

Veelgebruikte afkortingen:

bao	basisonderwijs
sbao	speciaal basisonderwijs
so	speciaal onderwijs
vo	voortgezet onderwijs
vso	voortgezet speciaal onderwijs
lvs	leerlingvolgsysteem
NCO	Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs
Inspectie	Inspectie van het Onderwijs
CvTE	College voor Toetsen en Examens
E-toets	eindtoets
CE	centraal examen
SE	schoolexamen

2. Waar staan we nu?

2.1 Inleiding

Nationale en internationale onderzoeken, zoals Peil.onderwijs en PISA, laten zien dat de prestaties van leerlingen onder druk staan. De resultaten van PISA-2022 laten bijvoorbeeld zien dat Nederlandse 15-jarigen op het gebied van wiskunde en lezen minder goed presteren dan in 2018. Recent zien we in het basisonderwijs de eerste tekenen van herstel, terwijl de prestaties van leerlingen in de onderbouw van het vo nog altijd onder druk staan.

In dit hoofdstuk relateren we de leerprestaties van leerlingen, zoals beschreven in deze Monitor, aan de beleidsdoelen van het Masterplan.⁵ Zo ziet u in één oogopslag welke stappen er nog gezet moeten worden om de beleidsdoelen in schooljaar 2027-2028 te bereiken. Omdat er voor burgerschap en digitale geletterdheid nog geen beleidsdoelen zijn geformuleerd, focussen we in dit hoofdstuk op taal en rekenen-wiskunde. In de hierop volgende hoofdstukken leest u, per basisvaardigheid, in meer detail hoe leerlingen zich de afgelopen periode hebben ontwikkeld.

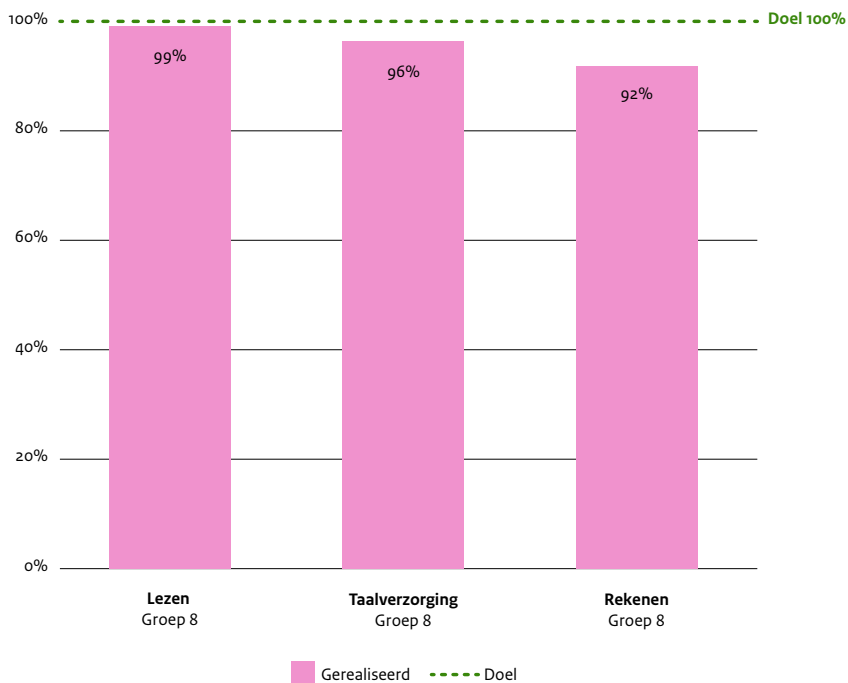
2.2

De tussenstand in het basisonderwijs

Basis bijna op orde

Voor de basisvaardigheden taal en rekenen-wiskunde is de basis op orde als alle leerlingen aan het eind van het basisonderwijs minimaal het referentieniveau 1F halen. In Figuur 1 is te zien in hoeverre dit doel op het moment gerealiseerd is. Voor lezen behaalt 99% van de leerlingen aan het eind van groep 8 minimaal het referentieniveau 1F. Ook met taalverzorging zijn we er bijna: hiervoor behaalt 96% van de leerlingen minimaal het beoogde referentieniveau. Voor rekenen is er nog meer werk aan de winkel: momenteel haalt 92% van de leerlingen minimaal dit referentieniveau.

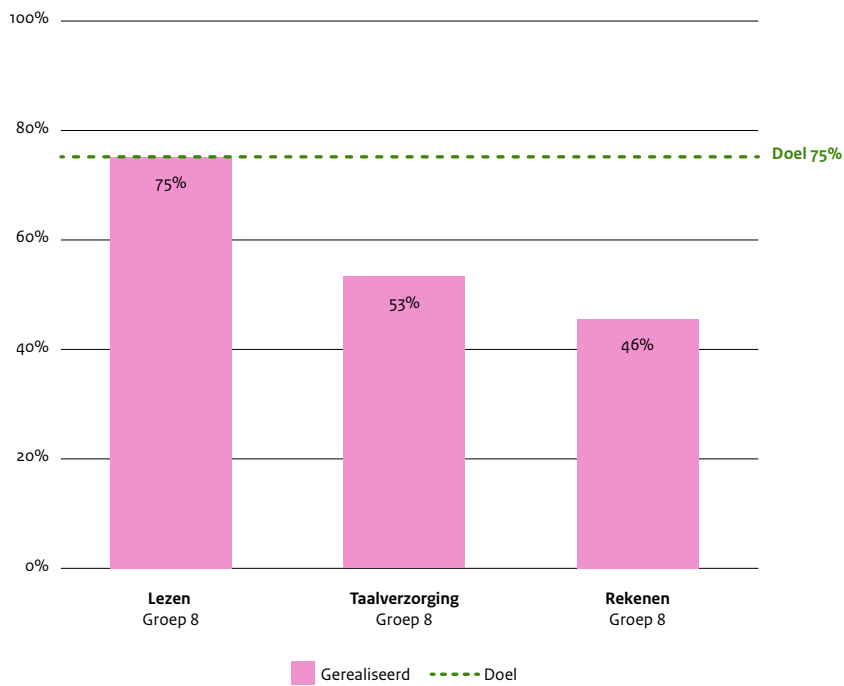
Figuur 1 - Beleidsdoel "de basis op orde" (niveau 1F) in schooljaar 2023-2024
(bron: ministerie van OCW, 2023 en CvTE, 2024)

Aansluiting nog niet altijd op orde

In Nederland stroomt circa driekwart van de leerlingen na de basisschool door naar het vmbo-t, havo of vwo.⁶ Om de aansluiting op orde te hebben, moeten deze leerlingen aan het einde van het basisonderwijs minimaal niveau 2F (taal)/1S (rekenen) halen. Voor leesvaardigheid is dit doel gerealiseerd: 75% van de leerlingen beheerst niveau 2F (zie Figuur 2). Voor taalverzorging beheerst ruim de helft (53%) van de leerlingen het beoogde niveau en voor rekenen is dit iets minder dan de helft (46%). Hier is dus nog een slag te slaan om de aansluiting op het vo op orde te krijgen.

Figuur 2 - Beleidsdoel “de aansluiting op orde” (niveau 2F/1S) in schooljaar 2023-2024 (bron: ministerie van OCW, 2023 en CvTE, 2024)

2.3

De tussenstand in het voortgezet onderwijs

Met name op het vmbo nog actie nodig

Aan het eind van het vo is de basis op orde als alle leerlingen voor taal en rekenen-wiskunde minimaal het referentieniveau 2F beheersen. De aansluiting op het vervolgonderwijs is op orde als, aan het eind van het vo, havoleerlingen niveau 3F beheersen voor taal en rekenen-wiskunde en vwo-leerlingen niveau 4F (taal) en 3F (rekenen-wiskunde).

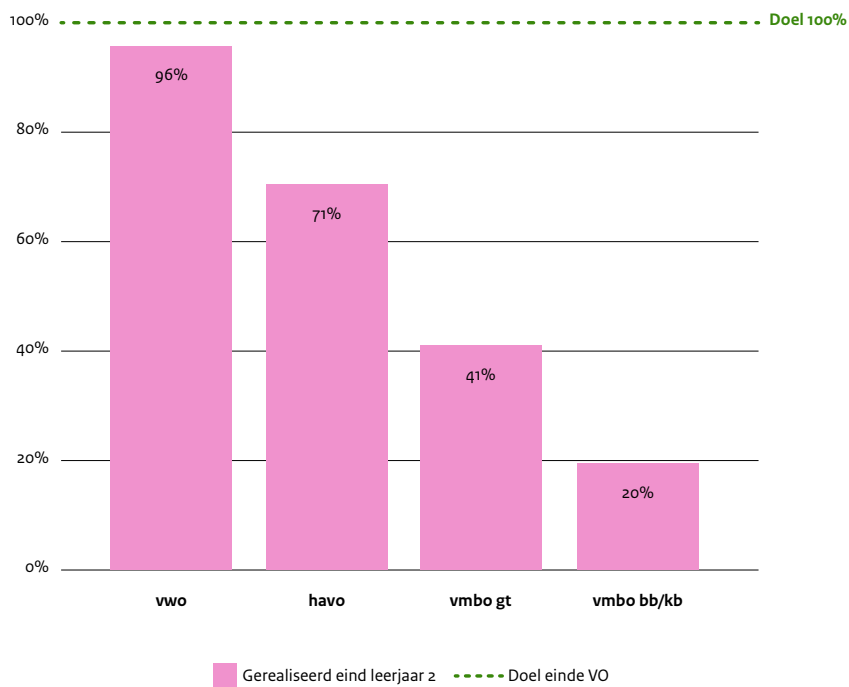
Er is op dit moment geen direct zicht op de referentieniveaus die leerlingen aan het eind van het vo beheersen. De eindexamens Nederlands en wiskunde toetsen een bepaald deel van het eindexamenprogramma, maar niet of een bepaald referentieniveau wordt behaald. Ook is wiskunde voor een deel van de leerlingen geen examenvak. We kunnen aan de hand van diverse bronnen wél iets zeggen over de *waarschijnlijkheid* dat de beleidsdoelen aan het einde van het vo – voor de verschillende vaardigheden en op de verschillende onderwijsniveaus – worden behaald.

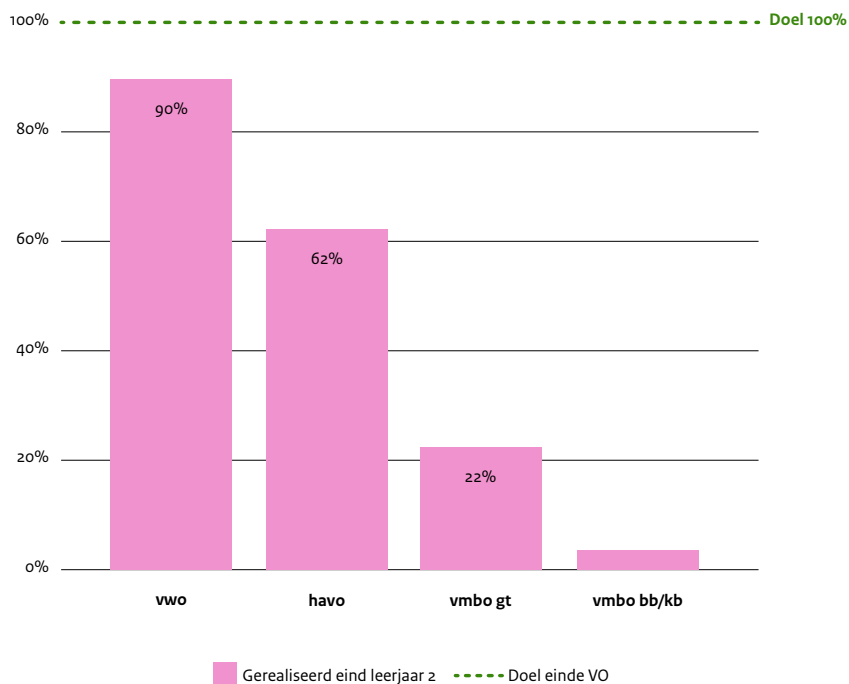
Zo weten we op basis van lvs-toetsen uit schooljaar 2023-2024 hoe leerlingen aan het einde van leerjaar 2 presteren voor leesvaardigheid (zie Figuur 3) en rekenen-wiskunde (zie Figuur 4). Beide figuren laten zien dat met name vmbo-leerlingen na leerjaar 2 nog een weg te gaan hebben om de *basis op orde* te krijgen. Voor rekenen-wiskunde is die weg langer dan voor leesvaardigheid. Hierbij moet wel worden aangetekend dat lvs-toetsen (net als peilingsonderzoeken) voor leerlingen in leerjaar 2 over het algemeen weinig consequenties hebben. Dit kan hun inzet – en dus prestaties – beïnvloeden.

Het verschilt per onderwijsniveau hoeveel jaar leerlingen ná leerjaar 2 nog hebben om op het beoogde eindniveau te komen (en, voor wie doorstroomt naar het hoger onderwijs, ook de aansluiting op orde te krijgen⁷). Vmbo'ers hebben daarvoor nog twee jaar de tijd, terwijl havisten en vwo'ers respectievelijk drie en vier jaar te gaan hebben. Dit maakt het extra zorgelijk dat juist op het vmbo het gat groot is: het is zeer onwaarschijnlijk dat alle vmbo-leerlingen twee jaar later, bij het eindexamen, niveau 2F halen. Uit onderzoek in het kader van de rekentoets weten we dat tien jaar geleden een kwart van de vmbo-bb/kb leerlingen het vo verliet zonder voor rekenen-wiskunde niveau 2F te beheersen.⁸ Het is niet aannemelijk dat dit op het moment anders is.

Figuur 3 - Beleidsdoel “de basis op orde” (voor leesvaardigheid: minimaal niveau 2F) in schooljaar 2023-2024 (bron: ministerie van OCW, 2023 en Cito, 2024)

Figuur 4 - Beleidsdoel “de basis op orde” (voor rekenen-wiskunde: minimaal niveau 2F) in schooljaar 2023-2024 (bron: ministerie van OCW, 2023 en Cito, 2024)

2.4

Schoolloopbanen sinds de coronapandemie

In opdracht van het ministerie van OCW brengt DUO de schoolloopbanen van leerlingen in beeld. Zij berichten bijvoorbeeld over (veranderingen in) het aandeel bao- en vo-leerlingen dat voor, tijdens en na de pandemie blijft zitten, in hoeverre sprake is van op- of afstroom en naar welk vervolgonderwijs leerlingen doorstromen.⁹ Deze bevindingen voorzien de cijfers over de leerprestaties van leerlingen, en daarmee het hierboven geschetste beeld, van de nodige context. Wanneer bao-leerlingen op een ander niveau dan voorheen instromen in het vo kan dit namelijk gevolgen hebben voor hun prestaties op het vo. Dat is ook mogelijk wanneer meer leerlingen op- of afstromen of wanneer meer leerlingen blijven zitten. De meest relevante inzichten vatten we daarom hieronder samen.

Situatie in bao stabiel

Het aandeel basisschoolleerlingen dat blijft zitten (of de basisschool juist versneld doorloopt) is al langere tijd stabiel. De invloed van de pandemie op de doorstroom van leerlingen is dan ook nihil. Wel stromen er sindsdien minder leerlingen uit naar het sbo (in schooljaar 2023-2024, met ca. 17%, ruim 3%-punt minder dan in 2019-2020).

Schoolloopbanen vo aan verandering onderhevig

Na het uitbreken van de pandemie werden in het vo coulantere overgangsnormen gehanteerd. Er bleef een flink kleiner percentage leerlingen zitten (3,3% eind schooljaar 2019-2020, t.o.v. 5,9% een jaar eerder). Vervolgens bleef in 2022 een groter aandeel leerlingen zitten in de voorexamenjaren. In 2023 – toen er voor het eerst weer een regulier examen zonder maatregelen werd gemaakt – bleven er, op alle vo-niveaus, juist meer examenleerlingen zitten. Hoewel vo-leerlingen vlak na de uitbraak van de pandemie minder vaak doubleerden, nam dat in latere (leer)jaren dus toe. De cohorten die in eerste instantie profiteerden van coulantere overgangsnormen liepen in de bovenbouw van het vo juist vaker vertraging op. In 2024 lijkt het aandeel examenleerlingen dat blijft zitten wel weer genormaliseerd.

Relatie tussen prestaties en schoolloopbanen

In de hierop volgende hoofdstukken concluderen we dat de leerprestaties van leerlingen in de onderbouw van het vo dalen. De examencijfers Nederlands en wiskunde lijken een ander beeld te schetsen: de gemiddelde cijfers op het centraal examen zijn het afgelopen jaar nagenoeg overal gestegen, en het aandeel onvoldoendes is nagenoeg overal gedaald. Mogelijk hangt deze ontwikkeling samen met het hogere zittenblijfpercentage van leerlingen in de (voor)examenklassen. Zij presteren goed op het examen, maar hebben daar in veel gevallen wel een extra jaar voor nodig gehad. In de onderbouw speelt de versnelde doorstroom van leerlingen mogelijk een rol: door coulantere overgangsnormen zijn sommige leerlingen mogelijk eerder overgegaan dan normaal gesproken het geval was geweest, wat hun prestaties vervolgens gedrukt kan hebben. Omdat er geen onderzoek is gedaan naar de relatie tussen de huidige leerprestaties en doorstroomcijfers, kunnen we hier echter geen harde conclusies aan verbinden.

3. Taal

Taal toegelicht

In het publieke debat wordt taal vaak vernauwd tot leesvaardigheid. Lezen staat ook centraal in veel onderzoeken naar de taalprestaties van leerlingen. Naast lezen, bestaat taal ook uit mondelinge taalvaardigheid (*gesprekken, luisteren en spreken*), schrijven en taalverzorging.

Kernpunten

- Voor lezen halen bijna alle basisschoolleerlingen aan het eind van groep 8 minimaal het referentieniveau 1F. Voor taalverzorging heeft circa 96% van de leerlingen dit niveau bereikt.
- In de onderbouw van het vo zijn de vaardigheidsscores voor leesvaardigheid het afgelopen schooljaar verder gedaald. Ook bij woordenschat zien we dalende vaardigheidsscores.

3.1 Basisonderwijs

Groep 3 t/m 7

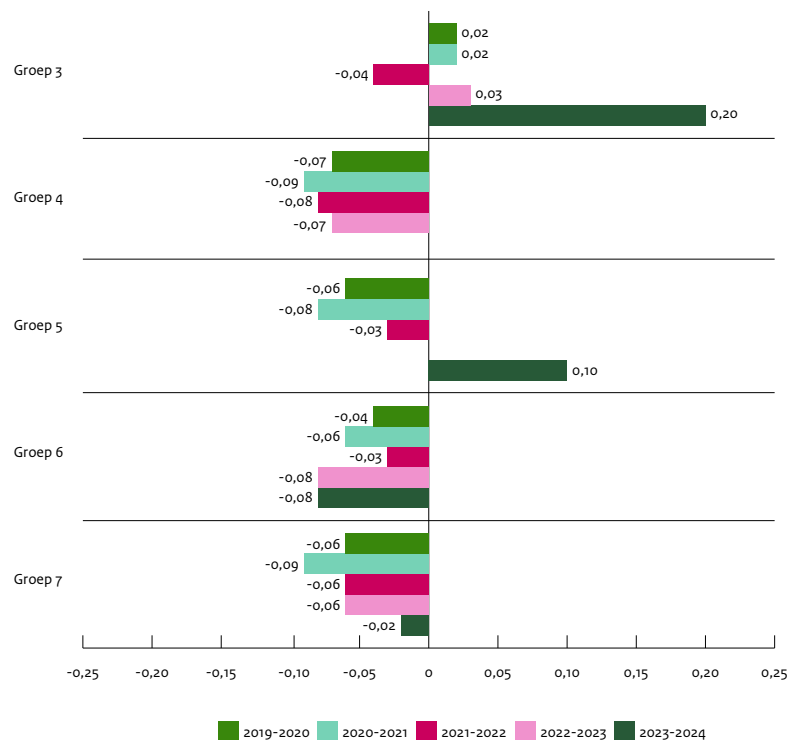
Vaardigheid begrijpend lezen stijgt in groep 3 en 5

NCO biedt inzicht in de prestaties van leerlingen op de leerlingvolgsysteemtoetsen die aan het einde van groep 3 t/m 7 gemaakt worden. Vlak na de start van de coronapandemie, in het schooljaar 2019-2020, waren de vaardigheidsscores voor begrijpend lezen nagenoeg overal lager dan in de periode voor het uitbreken van de pandemie (zie Figuur 5).¹⁰ Kijken we naar de situatie in het schooljaar 2023-2024 ten opzichte van pre-corona, dan zien we per leerjaar een wisselend beeld:

- Voor groep 4 en 7 zien we aan het eind van het schooljaar 2023-2024 geen betekenisvolle verschillen in de vaardigheidsscores ten opzichte van de scores voor de pandemie.
- In groep 3 en 5 is sprake van een hoger vaardigheidsniveau dan voor de pandemie.
- Eind groep 6 is het vaardigheidsniveau van leerlingen nog lager dan voor de pandemie.

In schooljaar 2023-2024 zien we ook positieve ontwikkelingen in de vaardigheidsscores van leerlingen uit groep 3, 4 en 5 ten opzichte van het jaar daarvoor (d.w.z. schooljaar 2022-2023).

Figuur 5 - Begrijpend lezen groep 3 t/m 7: gestandaardiseerde vergelijking vaardigheidsscores E-toets voor schooljaren 2019-2020 - 2023-2024 met score pre-corona uitgedrukt in standaarddeviatie (bron: NCO, 2024)

De ontwikkeling van vaardigheidsniveaus wordt uitgedrukt in standaarddeviaties.

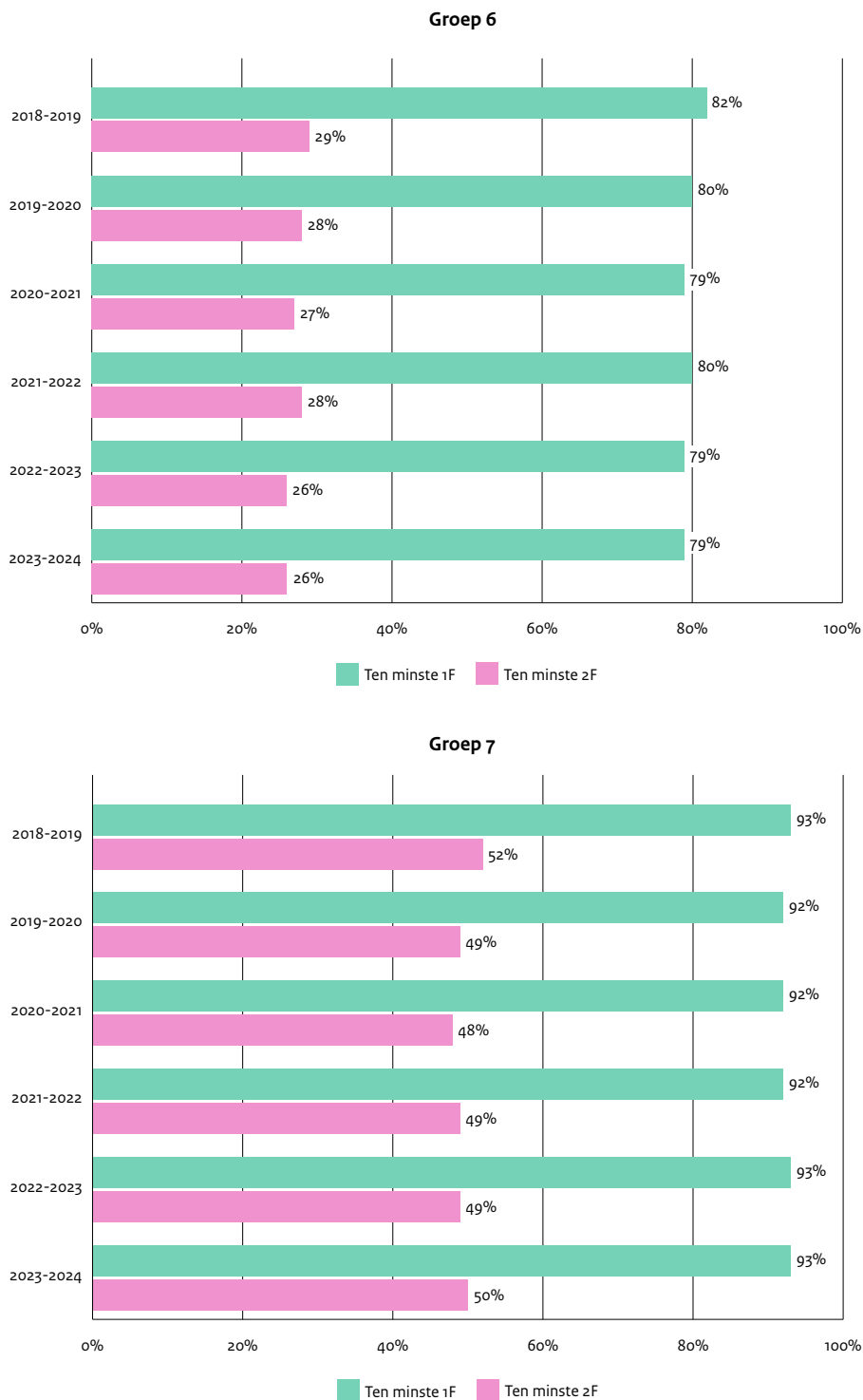
Om de omvang hiervan te duiden, gaan wij uit van het volgende:

- er is sprake van een klein effect bij $<0,05$ standaarddeviatie;
- er is sprake van een middelgroot effect tussen de $0,05$ en $0,20$ standaarddeviatie;
- er is sprake van een groot effect bij effecten groter dan $0,20$ standaarddeviatie.¹¹

Aandeel 1F in groep 7 relatief stabiel

NCO biedt ook inzicht in het aandeel leerlingen dat in groep 6 en 7 een bepaald referentieniveau haalt (zie Figuur 6). Het percentage leerlingen dat in groep 6 minimaal het referentieniveau 1F haalt voor begrijpend lezen is 3 procentpunt lager dan pre-corona. In het schooljaar 2023-2024 haalt 79% van de groep-6-leerlingen minimaal niveau 1F. In groep 7 stijgt dit aandeel naar 93%. Dit is gelijk aan de situatie voor het uitbreken van de pandemie. Het aandeel groep 7-leerlingen dat 2F haalt, ligt met 50% nog iets onder het pre-corona niveau, maar is ten opzichte van vorig schooljaar wel licht gestegen.

Figuur 6 - Percentage leerlingen uit groep 6 en 7 dat op de E-toets referentieniveau 1F of 2F haalt voor begrijpend lezen (bron: NCO, 2024)

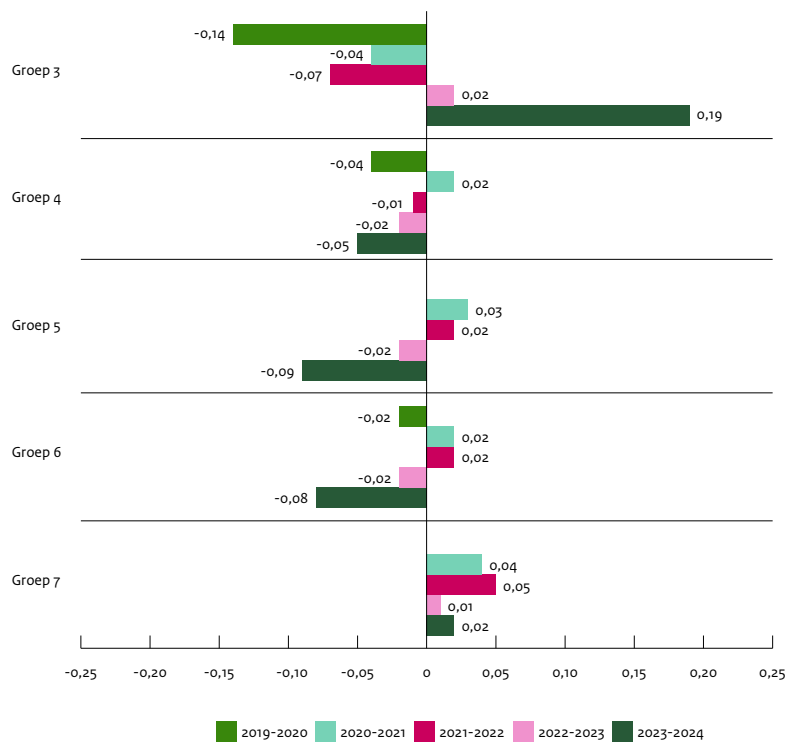
Spelling: vooruitgang in groep 3, daling in groep 5 en 6

Ook bij de vaardigheidsscores voor spelling zien we per leerjaar een wisselend beeld:

- De vaardigheidsscores van groep-3-leerlingen zijn gestegen in vergelijking met de scores die zij voor de pandemie behaalden.
- Eind schooljaar 2023-2024 zijn de vaardigheidsscores in groep 4, 5 en 6 nog steeds lager dan pre-corona.
- In groep 7 zien we in schooljaar 2023-2024 geen betekenisvolle verschillen in de vaardigheidsscores ten opzichte van de situatie voor de pandemie.

Ook wanneer we de vaardigheidsscores die leerlingen in 2023-2024 halen vergelijken met die van het schooljaar daarvoor, zien we in groep 3 positieve ontwikkelingen. Dit geldt niet voor groep 5 en 6: daar zien we een daling in de vaardigheidsniveaus ten opzichte van het schooljaar 2022-2023.

Figuur 7 - Spelling groep 3 t/m 7: gestandaardiseerde vergelijking vaardigheidsscores E-toets voor schooljaren 2019-2020 - 2023-2024 met de scores pre-corona uitgedrukt in standaarddeviatie (bron: NCO, 2024)

De ontwikkeling van vaardigheidsniveaus wordt uitgedrukt in standaarddeviaties.

Om de omvang hiervan te duiden, gaan wij uit van het volgende:

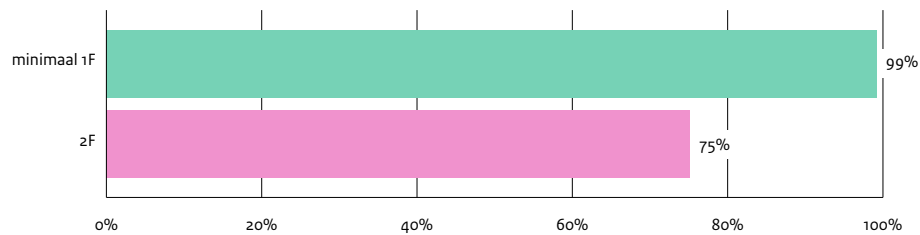
- er is sprake van een klein effect bij $<0,05$ standaarddeviatie;
- er is sprake van een middelgroot effect tussen de $0,05$ en $0,20$ standaarddeviatie;
- er is sprake van een groot effect bij effecten groter dan $0,20$ standaarddeviatie.¹²

Groep 8

Bijna alle leerlingen halen 1F voor leesvaardigheid

Met het Masterplan basisvaardigheden streven we ernaar dat leerlingen aan het einde van het basisonderwijs minimaal referentieniveau 1F beheersen. De doorstroomtoets in schooljaar 2023-2024 laat zien dat bijna alle groep-8-leerlingen (99%) dit niveau voor leesvaardigheid bereiken (zie Figuur 8). Voor een goede aansluiting op het vervolgonderwijs is het ook belangrijk dat zoveel mogelijk leerlingen het niveau 2F bereiken. Iets meer dan driekwart van de leerlingen bereikt dit niveau voor leesvaardigheid.

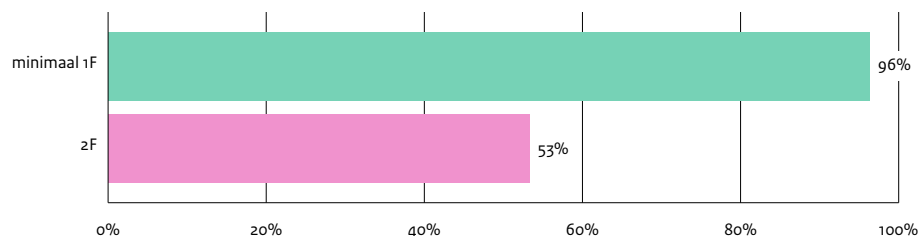
Figuur 8 - Percentage leerlingen in het basisonderwijs dat o.b.v. de doorstroomtoets 2023-2024 niveau 1F of 2F haalt voor leesvaardigheid (bron: CvTE, 2024)

Bijna alle leerlingen halen 1F voor taalverzorging

Bij taalverzorging zien we dat zo'n 96% van de groep-8-leerlingen minimaal niveau 1F beheerst (zie Figuur 9). Dit is iets lager dan bij leesvaardigheid. Het aandeel leerlingen dat het niveau 2F bereikt, ligt beduidend lager dan bij lezen: ruim 53% van de leerlingen heeft aan het einde van de basisschool dit niveau bereikt.

Figuur 9 - Percentage leerlingen in het basisonderwijs dat o.b.v. de doorstroomtoets 2023-2024 niveau 1F of 2F haalt voor taalverzorging (bron: CvTE, 2024)

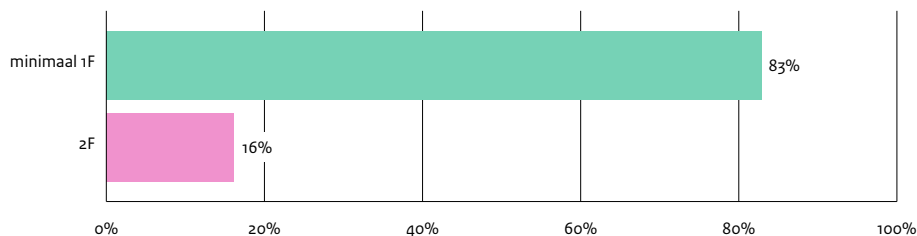

3.2 Speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs

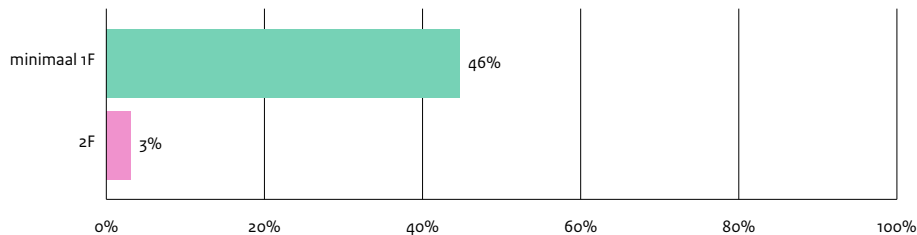
8 op 10 leerlingen haalt 1F voor leesvaardigheid

In het sbao bereikt 83% van de leerlingen die de doorstroomtoets maken minimaal het referentieniveau 1F voor lezen (zie Figuur 10).¹³ Voor taalverzorging ligt dit percentage lager: iets minder dan de helft van de leerlingen bereikt hiervoor minimaal het 1F-niveau (zie Figuur 11). Een beperkt deel van de leerlingen beheerst ook niveau 2F. Ook dit percentage is hoger voor leesvaardigheid (circa 16%) dan voor taalverzorging (circa 3%).

Figuur 10 - Percentage sbao-leerlingen dat o.b.v. de doorstroomtoets 2023-2024 niveau 1F of 2F voor lezen haalt (bron: CvTE, 2024)

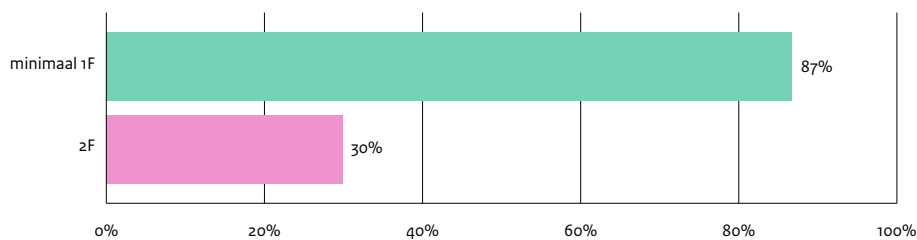
Figuur 11 - Percentage sbao-leerlingen dat o.b.v. de doorstroomtoets 2023-2024 niveau 1F of 2F voor taalverzorging haalt (bron: CvTE, 2024)

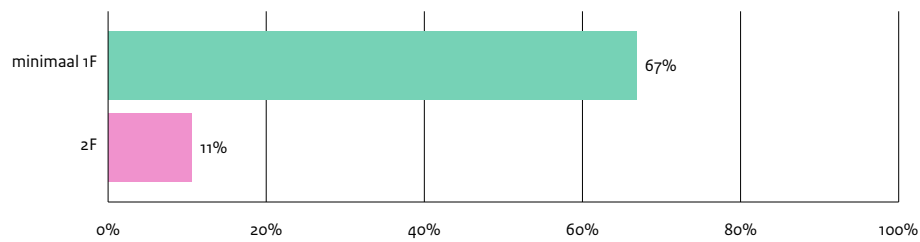
Bijna 9 op de 10 so-leerlingen haalt voor leesvaardigheid niveau 1F

In het so zien we een soortgelijk beeld: bijna 87% van de leerlingen bereikt op de doorstroomtoets minstens referentieniveau 1F voor leesvaardigheid (zie Figuur 12). Voor taalverzorging is dit bijna 67% (zie Figuur 13). Een beperkt deel van de leerlingen bereikt ook niveau 2F. Ook dit percentage is hoger bij lezen (bijna 30%) dan bij taalverzorging (circa 11%).

Figuur 12 - Percentage so-leerlingen dat op de doorstroomtoets 2023-2024 voor lezen niveau 1F of 2F haalt (bron: CvTE, 2024)

Figuur 13 - Percentage so-leerlingen dat op de doorstrooftoets 2023-2024 voor taalverzorging niveau 1F of 2F haalt (bron: CvTE, 2024)

Wisselende beheersing leesvaardigheidsdomeinen

Onderzoek van de Inspectie biedt inzicht in de mate waarin leerlingen de vier leesvaardigheidsdomeinen beheersen, te weten: begrijpen, interpreteren, evalueren en samenvatten.¹⁴ Zowel in het basisonderwijs als in het secundair basisonderwijs hebben leerlingen die voor leesvaardigheid op of onder het 1F-niveau scoren de meeste moeite met de domeinen *interpreteren* en *begrijpen*, en iets minder met *samenvatten* en *evalueren*. Leerlingen die het 2F-niveau beheersen hebben juist de minste moeite met de domeinen *interpreteren* en *begrijpen* – zij scoren juist lager op *samenvatten* en *evalueren*. Wel zijn hun vaardigheidsscores voor alle domeinen nog altijd fors hoger dan die van leerlingen die op of onder het 1F-niveau scoren.

3.3 Voortgezet speciaal onderwijs

Meer dan helft van de vso-leerlingen beheerst in jaar 2 minimaal 2F

In het vso haalt 57% van de leerlingen in leerjaar 2 minimaal het 2F-niveau.¹⁵ Bijna 1 op de 5 haalt het 1F-niveau niet. Dit blijkt uit peilingsonderzoek van de Inspectie naar leesvaardigheid in het voortgezet (speciaal) onderwijs, waarin ook vso-leerlingen met het *uitstroomprofiel vervolgonderwijs* getoetst zijn.

Wel zien we verschillen tussen scholen: de leesvaardigheid van sommige vso-scholen is vergelijkbaar met die van havo/vwo-klassen in het vo, terwijl op andere scholen scores worden behaald die meer vergelijkbaar zijn met die van vmbo-klassen in het vo. Naast verschillen tussen scholen zijn er ook verschillen tussen leerlingen: de leesprestaties van vso-leerlingen hangen bijvoorbeeld positief samen met hun houding ten opzichte van lezen (*leesplezier, intrinsieke motivatie en/of zelfvertrouwen in lezen*).

Comenius Mariënborg in Leeuwarden

‘Taal is het voertuig van het leren’

Het Comenius Mariënborg in Leeuwarden kreeg twee jaar geleden van de Onderwijsinspectie een herstelopdracht voor het taalbeleid. Onder leiding van directeur Cees Vogelvanger werd een nieuw taalbeleidsplan opgesteld en uitgevoerd. Dit plan rust op drie pijlers: inzicht in de taalontwikkeling van leerlingen, bevordering van leesplezier en taalgericht onderwijs.

‘Taal is het voertuig van het leren’, vertelt Cees hierover. ‘Als je daar geen goed zicht op hebt, ontstaat de situatie dat leerlingen teksten en toetsen niet goed begrijpen.’ De school begon daarom met het toetsen van woordenschat en tekstbegrip bij leerlingen. Leerlingen met achterstanden kregen gerichte taalondersteuning. Daarnaast werd het leesplezier van de leerlingen bevorderd door leesclubs en schrijversbezoeken en door meer keuzevrijheid in de boekenselectie.

Cees Vogelvanger, directeur van het Comenius Mariënborg in Leeuwarden

Taalgericht vakonderwijs bleek een uitdaging. Maar door workshops en bewustwording werd het belang van vakwoordenschat en duidelijke uitleg benadrukt. De sectie geschiedenis boekte bijvoorbeeld succes met het aanleren van correcte antwoordformuleringen. Cees: ‘Het gaat niet alleen om het duidelijk formuleren, maar ook om hoe een leerling kan zorgen écht antwoord op de vraag te geven. De positieve resultaten van die aanpak zagen we dit jaar terugkomen bij de eindexamens.’

De school ademt nu taal. Van een school met achterstanden zijn ze een voorloper op taalbeleid geworden. Dat komt onder andere omdat de directeur zijn mensen in hun kracht zet en hen het vertrouwen geeft.

‘Taal is veel meer dan woordenschat en teksten begrijpen’

3.4 Voortgezet onderwijs

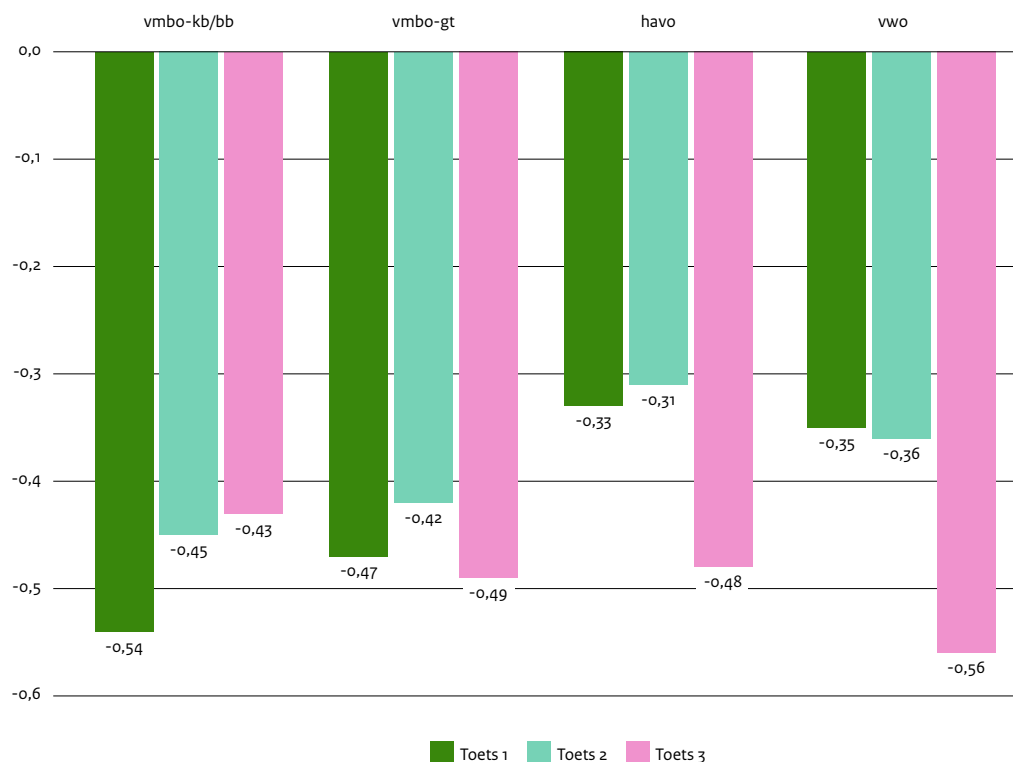
Onderbouw

Daling leesvaardigheid houdt aan

Een deel van de vo-leerlingen maakt jaarlijks een toets uit het leerlingvolgsysteem van Cito. Uit deze gegevens blijkt dat de vaardigheidsscores voor Nederlands leesvaardigheid tussen 2018-2019 en 2023-2024 zijn gedaald (zie Figuur 14). Deze daling zien we bij alle schooltypes en op elk toetsmoment, en kunnen we classificeren als groot. Zo daalde de vaardigheidsscore van vmbo-kb-bb leerlingen op basis van de toets in leerjaar 2 met -0,45 standaarddeviatie.

Sinds de start van de pandemie is er ieder jaar sprake van een daling. De omvang van de daling verschilt per toetsmoment en onderwijstype. Ook het afgelopen schooljaar daalde de leesvaardigheid op nagenoeg alle schooltypes en elk toetsmoment ten opzichte van het schooljaar daarvoor (*middelgroot effect*). De enige uitzondering hierop is het vmbo kb-bb eind leerjaar 1.

Figuur 14 - Nederlands leesvaardigheid onderbouw vo: gestandaardiseerde vergelijking vaardigheidsscores schooljaar 2023-2024 met 2018-2019, uitgedrukt in standaarddeviatie (bron: Cito, 2024)

De ontwikkeling van vaardigheidsniveaus wordt uitgedrukt in standaarddeviaties.

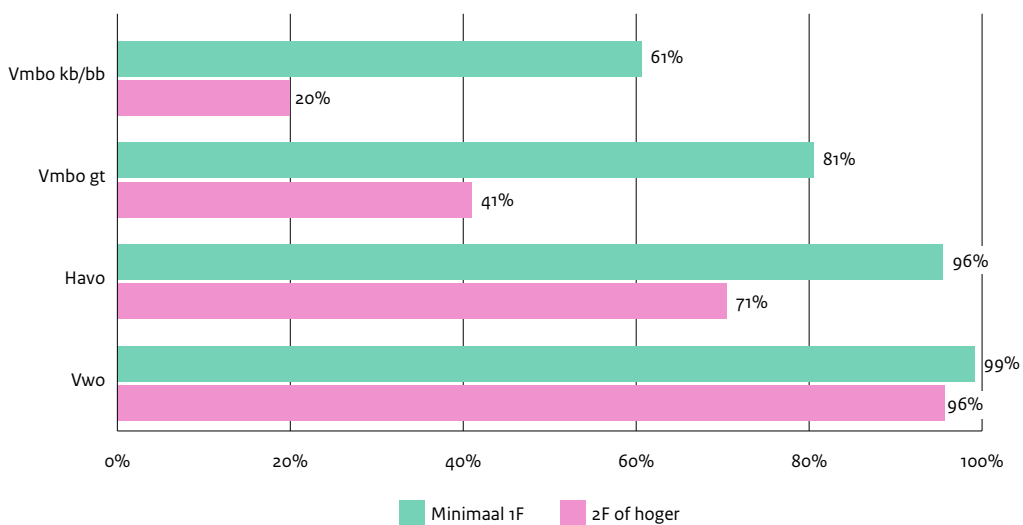
Om de omvang hiervan te duiden, gaan wij uit van het volgende:

- er is sprake van een klein effect bij <math>< 0,05</math> standaarddeviatie;
- er is sprake van een middelgroot effect tussen de 0,05 en 0,20 standaarddeviatie;
- er is sprake van een groot effect bij effecten groter dan 0,20 standaarddeviatie.¹⁶

Referentieniveaus bevestigen daling

De ontwikkeling van de referentieniveaus weerspiegelt de dalende trend in vaardigheidscores. Het aandeel onderbouwleerlingen dat niveau 2F of 3F beheerst op het toetsmoment in leerjaar 2 is ten opzichte van 2018-2019 afgenomen. Ter illustratie: het aandeel leerlingen dat minimaal niveau 2F beheerst is tussen schooljaar 2018-19 en 2023-2024 onder havisten afgenomen van 83% naar bijna 71%; onder vmbo-gt-leerlingen van circa 62% naar 41%; en onder vmbo kb-bb-leerlingen van zo'n 36% naar bijna 20%. Bij vwo-leerlingen is vooral het aandeel leerlingen dat het niveau 3F haalt gedaald: van circa 61% naar iets meer dan 44%.

Figuur 15 - Referentieniveaus Nederlands leesvaardigheid tijdens toets 2 in het schooljaar 2023-2024 (bron: Cito, 2024)

Meeste havisten en vwo-leerlingen halen minimaal 2F

De gegevens in Figuur 15 worden bevestigd in peilingsonderzoek van de Inspectie⁷, dat aan het einde van leerjaar 2 is uitgevoerd. Ook dit onderzoek laat zien dat de meeste havisten en vwo-leerlingen het niveau 2F of hoger halen voor leesvaardigheid. Leerlingen op het vmbo-gt halen in dit onderzoek over het algemeen minimaal het niveau 1F. Vmbo-b/k-leerlingen halen dit niveau in verhouding het minst vaak.

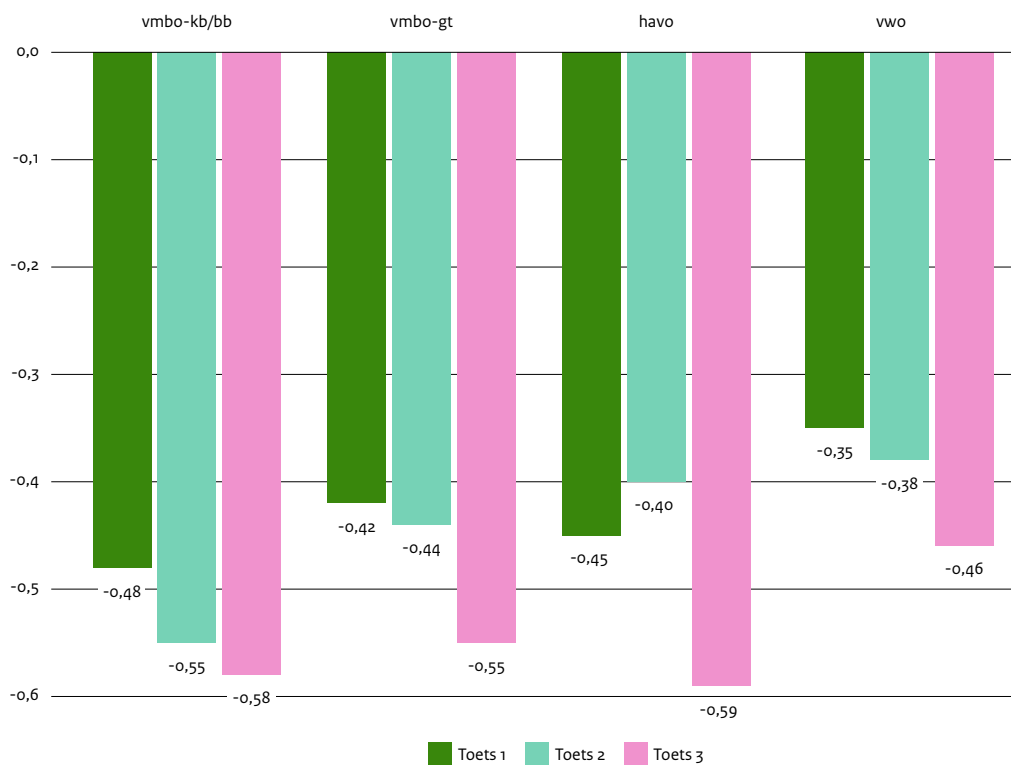

Het peilingsonderzoek kijkt ook hoe leerlingen presteren op verschillende leeskenmerken: *begrijpen, interpreteren, evalueren, samenvatten en opzoeken*. Hieruit blijkt dat de prestaties van leerlingen op deze kenmerken sterk samenhangen. Als een leerling goed presteert op opgaven gericht op *interpreteren*, presteren zij over het algemeen ook goed op opgaven gericht op *begrijpen* enzovoorts.

Ook daling bij Nederlands woordenschat

Ook bij Nederlands woordenschat zet de dalende trend in vaardigheidsscores door. De daling tussen 2018-2019 en 2023-2024 kan voor alle leerjaren en schooltypen worden bestempeld als groot (zie Figuur 16). Zo daalde de vaardigheidsscore op het vmbo-kb-bb op basis van de toets in leerjaar 2 met -0,55 standaarddeviatie. Hoewel de daling op het vwo, van alle schooltypes, het kleinst was (-0,38 standaarddeviatie tijdens toets 2), gaat het ook hier om een groot effect. Ook wanneer we kijken naar de ontwikkeling tussen 2022-2023 en 2023-2024 zien we dat het vaardigheidsniveau van leerlingen daalt.

Figuur 16 - Nederlands woordenschat onderbouw vo: gestandaardiseerde vergelijking vaardigheidsscores schooljaar 2023-2024 met 2018-2019, uitgedrukt in standaarddeviatie (bron: Cito, 2024)

Daling leesvaardigheid ook internationaal zichtbaar

Ook internationaal onderzoek laat zien dat de leesvaardigheid van Nederlandse leerlingen onder druk staat. Zo laat PISA-2022 zien dat Nederlandse 15-jarigen in 2022 gemiddeld een leesvaardigheidsscore halen van 459 punten. Dit is lager dan de score tijdens de laatste PISA-meting in 2018 (485), en ook lager dan de gemiddelde score van leeftijdsgenoten in OESO-landen (476) en EU14-landen (480).

PISA kent zes vaardigheidsniveaus: niveau 1 is het laagste niveau, niveau 6 het hoogste.¹⁸ Het vaardigheidsniveau dat leerlingen volgens PISA moeten halen om goed te kunnen functioneren op school en in de maatschappij is niveau 2. De gemiddelde score van 459 punten betekent dat Nederlandse leerlingen in PISA-2022 gemiddeld op niveau 2 scoren. Een derde van de leerlingen haalt niveau 2 niet. Dit is meer dan in eerdere metingen. Ongeveer 1% van de leerlingen haalt het hoogste niveau. Dit is vergelijkbaar met eerdere jaren.

Figuur 17 - Aandeel Nederlandse leerlingen per PISA-niveau voor lezen 2006-2022 (bron: PISA, 2023)

Eindexamens

Cijfers centraal examen over algemeen hoger dan in 2023

Het gemiddelde cijfer dat leerlingen voor hun CE Nederlands halen, lag in 2024 hoger dan in 2023. Alleen op het vmbo-k en vmbo-b is dit beeld omgekeerd: daar is het CE-cijfer in 2024 lager dan in 2023. In vergelijking met 2019 zien we, met uitzondering van vmbo-gt, een stijging van de cijfers. Echter: de CE-cijfers van 2024 en 2019 zijn minder goed vergelijkbaar door aanpassingen in de normeringssystematiek tijdens de pandemie.¹⁹ De gemiddelde SE-cijfers voor Nederlands zijn door de jaren heen stabiel (zie Tabel 2).

Tabel 2 - Het gemiddelde centraal examen-, schoolexamencijfer en eindcijfer behaald voor Nederlands, per examenniveau (bron: Examenmonitor DUO, 2024)

	Schoolexamen			Centraal examen			Eindcijfer		
	2019	2023	2024	2019	2023	2024	2019	2023	2024
vwo	6,69	6,68	6,68	6,21	6,2	6,29	6,48	6,47	6,52
havo	6,39	6,37	6,38	6,16	6,31	6,46	6,31	6,37	6,45
vmbo-gt	6,49	6,45	6,44	6,29	6,26	6,28	6,42	6,38	6,39
vmbo-k	6,47	6,48	6,47	6,21	6,31	6,27	6,37	6,42	6,4
vmbo-b	6,39	6,34	6,38	6,65	6,76	6,71	6,55	6,58	6,57

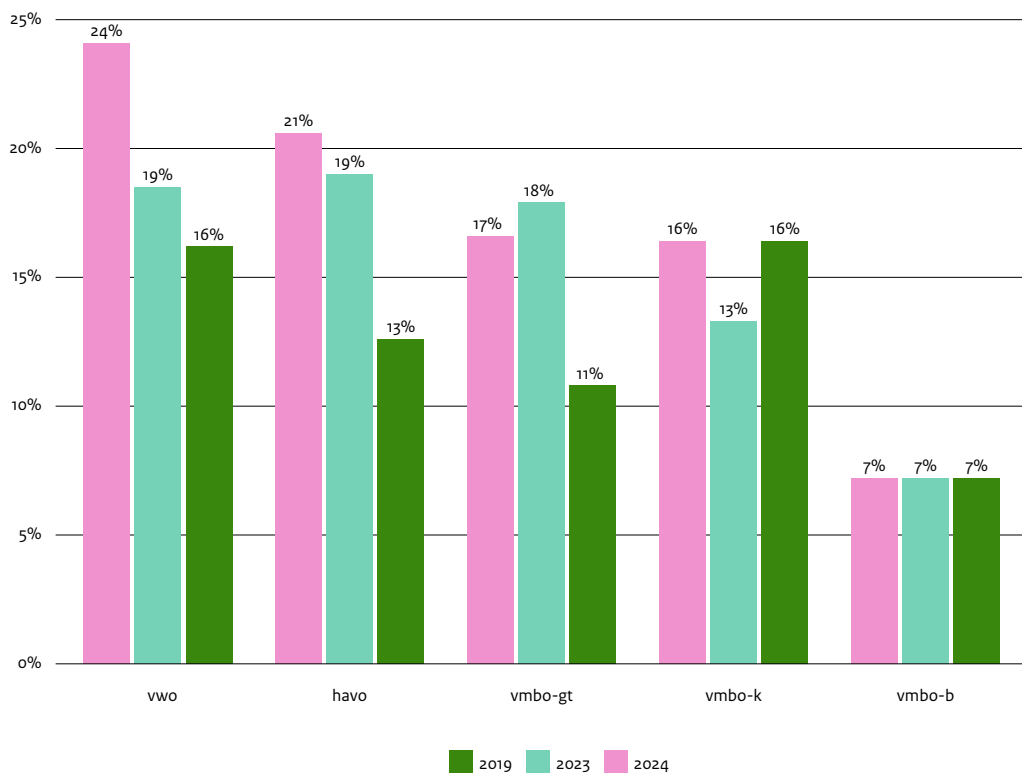

Aandeel onvoldoendes daalt bijna overal

Het aandeel vwo-, havo- en vmbo-gt-leerlingen dat een onvoldoende heeft voor het CE is in 2024 lager dan in 2023 (zie Figuur 18). Op het vmbo-k is dit aandeel juist iets hoger.

De meeste examenkandidaten met een onvoldoende halen een cijfer tussen de 4,5 en 5,5. Dit wijst erop dat de meeste leerlingen geen zware onvoldoende halen, maar dat zij net onder de grens van een voldoende score.²⁰ Voor een deel van de leerlingen met een onvoldoende geldt dat zij niet geslaagd zijn. In 2024 slaagde gemiddeld 91,4% van de leerlingen.

Figuur 18 - Aandeel onvoldoendes voor het CE Nederlands (bron: Examenmonitor DUO, 2024)

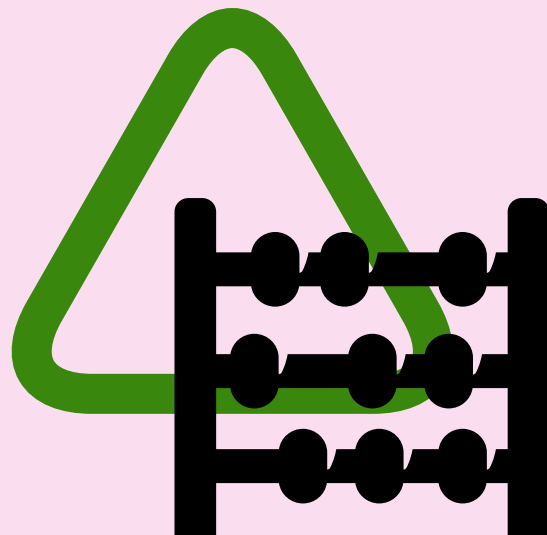
4. Rekenen- wiskunde

Rekenen-wiskunde toelicht

Rekenen-wiskunde focust op de vaardigheden die bijdragen aan de gecijferdheid van leerlingen. Het gaat om de domeinen *getallen*, *verhoudingen*, *meten en meetkunde* en *verbanden*.

Kernpunten

- Aan het eind van groep 8 heeft zo'n 92% van de basisschoolleerlingen minimaal het referentieniveau 1F bereikt. Iets minder dan de helft haalt aan het eind van groep 8 het 1S-niveau.
- In de onderbouw van het vo zijn de vaardigheidsscores voor rekenen-wiskunde de afgelopen jaren gedaald.
- Leerlingen in leerjaar 2 van het vo zijn het meest bekwaam in het domein *getallen*. Minder goed scoren zij op *wiskundig probleemoplossen*.

4.1 Basisonderwijs

Groep 3 t/m 7

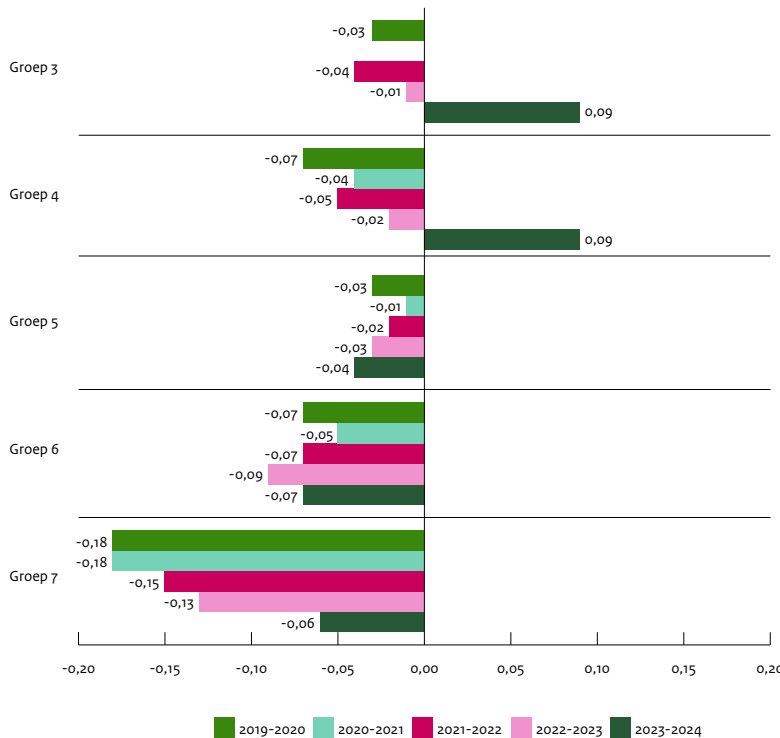
Hogere vaardigheidsscores in groep 3 en 4, daling in groep 6 en 7

NCO biedt ons inzicht in de prestaties van leerlingen op de leerlingvolgsysteemtoetsen die aan het einde van groep 3 t/m 7 gemaakt worden. Vlak na de start van de coronapandemie, in het schooljaar 2019-2020, waren de vaardigheidsscores voor rekenen-wiskunde op deze toets lager dan in de periode pre-corona.²¹ Dit gold voor alle groepen, maar met name voor groep 4, 6 en 7 (zie Figuur 19). In het schooljaar 2023-2024 zien we ten opzichte van de situatie pre-corona een wisselend beeld:

- In groep 3 en 4 zijn de vaardigheidsscores van leerlingen gestegen.
- Met name in groep 6 en 7 zijn de vaardigheidsscores van leerlingen gedaald. De daling in groep 5 is minimaal.

In het afgelopen schooljaar, tussen 2022-2023 en 2023-2024, zien we een toename van de vaardigheidsniveaus in groep 3, 4 en 7. De vaardigheidsniveaus in groep 5 en 6 zijn in deze periode nauwelijks veranderd.

Figuur 19 - Vaardigheid rekenen-wiskunde groep 3 t/m 7: gestandaardiseerde vergelijking vaardigheidsscores E-toets schooljaren 2019-2020 - 2023-2024 met de scores pre-corona, uitgedrukt in standaarddeviatie (bron: NCO, 2024)

De ontwikkeling van vaardigheidsniveaus wordt uitgedrukt in standaarddeviaties.

Om de omvang hiervan te duiden, gaan wij uit van het volgende:

- er is sprake van een klein effect bij $<0,05$ standaarddeviatie;
- er is sprake van een middelgroot effect tussen de $0,05$ en $0,20$ standaarddeviatie;
- er is sprake van een groot effect bij effecten groter dan $0,20$ standaarddeviatie.²²

Meer groep 7-leerlingen halen 1S

NCO biedt ook inzicht in het aandeel leerlingen dat in groep 6 en 7 een bepaald referentieniveau haalt. Uit deze gegevens blijkt dat 38% van de groep 6-leerlingen in het schooljaar 2023-2024 minstens het niveau 1F haalt (zie Figuur 20). Voor de pandemie, in het schooljaar 2018-2019, haalde 41% van de leerlingen minimaal dit niveau.

In groep 7 zien we wel een lichte stijging in het aandeel leerlingen dat minimaal het 1F-niveau haalt, van 70% in het schooljaar 2019-2020 naar 74% in het schooljaar 2023-2024. In groep 7 haalt 25% van de leerlingen ook het niveau 1S. Dit is iets hoger dan in het pre-coronaschooljaar 2018-2019.

Figuur 20 - Percentage leerlingen dat referentieniveau 1F of 1S haalt voor rekenen-wiskunde op de E-toets in groep 6 en 7 (bron: NCO, 2024)

Verschillen tussen leerlingen en scholen

Naast verschillen tussen leerjaren, zijn er volgens NCO ook verschillen tussen groepen leerlingen en scholen. Zo halen leerlingen van hoogopgeleide ouders, leerlingen uit tweeoudergezinnen en jongens gemiddeld hogere vaardigheidsscores voor rekenen-wiskunde dan leerlingen met midden- en laagopgeleide ouders, leerlingen uit eenoudergezinnen en meisjes.

Ook leerlingen op scholen met een lage schoolweging halen gemiddeld hogere vaardigheidsscores in vergelijking met leerlingen op scholen met een hoge schoolweging.²³ Ter illustratie: 11% van de leerlingen op scholen met de laagste schoolweging haalt eind groep 7 referentieniveau 1F nog niet, tegenover 42% van de leerlingen op scholen met de hoogste schoolweging.

Rekenniveau gelijk aan niveau in 2019

Het rekenniveau van leerlingen in groep 6 is tussen 2019 en 2023 gelijk gebleven. In 2023 haalden leerlingen een gemiddelde rekenscore van 537. Dit blijkt uit TIMSS-2023 (*Trends in International Mathematics and Science Study*). TIMSS meet vierjaarlijks wereldwijd de kennis, vaardigheden en attituden van leerlingen in de exacte vakken.

Van de 58 landen die deelnemen aan TIMSS-2023, hebben 11 landen een significant hogere en 43 landen een significant lagere score dan Nederland. 3 landen hebben een vergelijkbare score. De verschillen tussen Nederlandse leerlingen zijn, in vergelijking met de meeste andere landen, klein. Dit zien we onder andere terug in de percentages leerlingen die het laagste en hoogste prestatieniveau halen. 98% van de Nederlandse leerlingen haalt minimaal het TIMSS-basisniveau voor rekenen, 8% haalt het hoogste geavanceerde niveau.

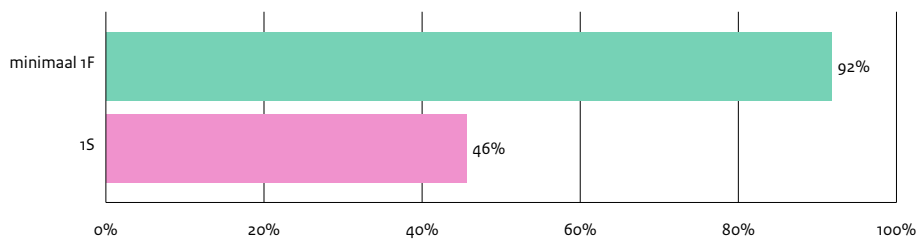
In Nederland zien we wel verschillen tussen scholen en groepen leerlingen. Op scholen waar meer dan 90% van de leerlingen Nederlands als eerste taal heeft, presteren leerlingen bijvoorbeeld beter op TIMSS-2023 dan op scholen waar dit niet het geval is. Op scholen waar meer dan 10% van de leerlingen uit een economisch achterstandsgezin komt, zijn de toetsscores juist lager dan op overige scholen. Tot slot is het verschil tussen jongens en meisjes in Nederland toegenomen: meisjes scoren tijdens TIMSS-2023 gemiddeld 17 punten lager dan jongens. Dit verschil is nog niet eerder zo groot geweest. Meisjes hebben ook minder zelfvertrouwen in hun rekenvaardigheid dan jongens.

Groep 8

Iets minder dan de helft van alle leerlingen haalt niveau 1S

Met het Masterplan basisvaardigheden streven we ernaar dat leerlingen aan het einde van het basisonderwijs minimaal het referentieniveau 1F bereiken. De doorstroomtoets in schooljaar 2023-2024 laat zien dat zo'n 92% van de leerlingen voor rekenen dit niveau bereikt (zie Figuur 21). Voor een goede aansluiting op het vervolgonderwijs is het ook belangrijk dat zoveel mogelijk leerlingen niveau 1S bereiken. Iets minder dan de helft van de groep-8-leerlingen, bijna 46%, bereikt dit niveau.

Figuur 21 - Percentage leerlingen in het basisonderwijs dat o.b.v. de doorstroomtoets 2023-2024 niveau 1F of 1S haalt voor rekenen (bron: CvTE, 2024)

Meeste moeite met probleemoplossen

De peilingsonderzoeken van de Inspectie bieden meer inzicht in de verschillende rekendomeinen (*getallen, verhoudingen, meten en meetkunde, verbanden*) en wiskundig probleemoplossen. Hieruit blijkt dat groep 8-leerlingen het meeste moeite hebben met opgaven over *probleemoplossen*. Dit is de vaardigheid van leerlingen om wiskundige problemen te formuleren, te representeren en op te lossen. Minder vaak hebben leerlingen moeite met het domein *getallen*.

Dit beeld verschilt niet tussen leerlingen met verschillende referentieniveaus. Voor zowel leerlingen die onder 1F presteren als voor leerlingen die op 1S-niveau presteren, zijn de opgaven voor *getallen* relatief gezien het makkelijkst, en opgaven voor *probleemoplossen* het moeilijkst.

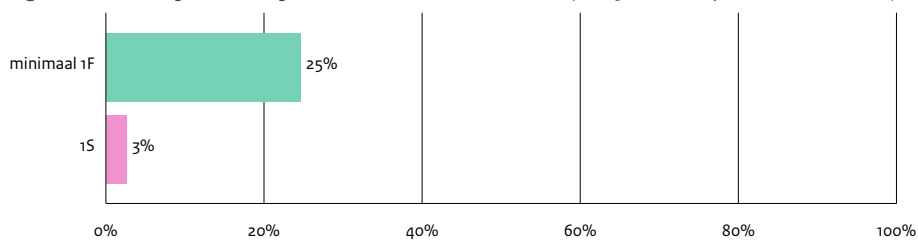

4.2 Speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs

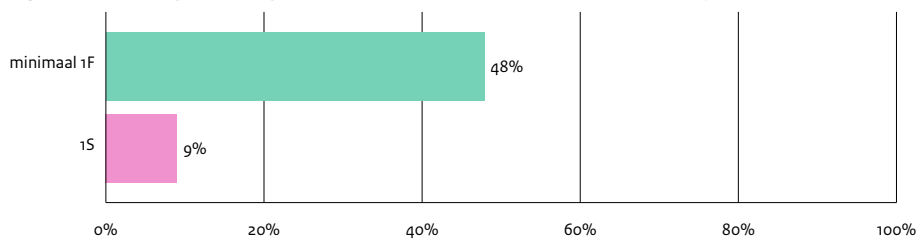
Helft so-leerlingen haalt 1F

In het sbo bereikt bijna een kwart van de leerlingen die de doorstroomtoets maakt minimaal referentieniveau 1F voor rekenen (zie Figuur 22). Een beperkt deel van de leerlingen bereikt ook niveau 1S. In het so haalt een groter deel van de leerlingen minimaal niveau 1F: bijna 48%. Ook haalt een iets groter deel van de leerlingen niveau 1S (bijna 9%, zie Figuur 23).

Figuur 22 - Percentage sbo-leerlingen dat o.b.v. de doorstroomtoets 2024-2023 niveau 1F of 1S haalt voor rekenen (bron: CvTE, 2024)

Figuur 23 - Percentage so-leerlingen dat o.b.v. de doorstroomtoets 2024-2023 niveau 1F of 1S haalt voor rekenen (bron: CvTE, 2024)

Minste moeite met getallen en meten

De peilingsonderzoeken van de Inspectie bieden ook voor het sbao en so inzicht in de verschillende rekendomeinen (*getallen, verhoudingen, meten en meetkunde en verbanden*) en wiskundig probleemoplossen. Net als in het bao hebben leerlingen in het sbo en so de minste moeite met de domeinen *getallen* en *meten* en *meetkunde*, en de meeste moeite met *wiskundig probleemoplossen*.

Pallas Athene in Ede

‘Laten we het talent van elk kind benutten’

Het Pallas Athene College in Ede wil iedere leerling zo goed mogelijk ondersteunen en focust op de basisvaardigheden taal en rekenen-wiskunde, naast burgerschap en digitale geletterdheid. Rector-bestuurder Mark Dees benadrukt het belang van een integrale aanpak, waarin docenten nauw samenwerken.

‘Onze docenten overleggen over didactiek en aanpak. Dat betekent bijvoorbeeld dat de uitleg over hoe je als leerling moet omgaan met formules bij wiskunde of scheikunde zo veel mogelijk overeenkomen. En we maken kinderen nieuwsgierig’, zegt hij. ‘Als leerlingen ergens speciaal plezier in hebben, is het aan ons de taak om dat verder te stimuleren. Laten we het talent van elk kind benutten.’

Mark Dees, rector-bestuurder van het Pallas Athene College in Ede

De integrale aanpak is gebaseerd op intrinsieke motivatie en ruimte voor docenten om zelf verbeteringen aan te dragen. ‘Stuur niet zomaar een nieuwe opdracht de school in. Werk vanuit het verlangen om goed onderwijs te verzorgen’, zegt Mark. Leraren krijgen ondersteuning van een datateam en kunnen hun lessen aanpassen op basis van inzicht uit data en resultaten van leerlingen.

Inspiratie en ideeën van andere scholen zijn eveneens belangrijk. ‘Kijken, kijken, kijken’, aldus Mark. Het Pallas Athene College werkt aan ‘zelfversterkende leercirkels’, waarin verbeteringen vanuit de docenten zelf ontstaan, zonder dat ze van bovenaf worden opgelegd.

‘We combineren harde data en goede gesprekken.’

4.3 Voortgezet onderwijs

Onderbouw

Daling rekenvaardigheid zet door

Een deel van de vo-leerlingen maakt jaarlijks rond het einde van het schooljaar een toets uit het leerlingvolgsysteem van Cito. Uit deze toetsgegevens blijkt dat de vaardigheidsscores voor rekenen-wiskunde tussen het pre-corona schooljaar 2018-2019 en 2023-2024 zijn gedaald. Deze daling zien we bij alle schooltypes en op elk toetsmoment, en kunnen we in bijna alle gevallen classificeren als groot (zie Figuur 24). Zo daalden de scores op basis van het toetsmoment in leerjaar 2 op het vmbo-gt met -0,33 standaarddeviatie. Ook het afgelopen schooljaar, tussen 2022-2023 en 2023-2024, daalden de vaardigheidsscores op nagenoeg alle schooltypes.

Figuur 24 - Rekenen-wiskunde onderbouw vo: gestandaardiseerde vergelijking vaardigheidsscores schooljaar 2023-2024 met 2018-2019, uitgedrukt in standaarddeviatie (bron: Cito, 2024)

De ontwikkeling van vaardigheidsniveaus wordt uitgedrukt in standaarddeviaties.

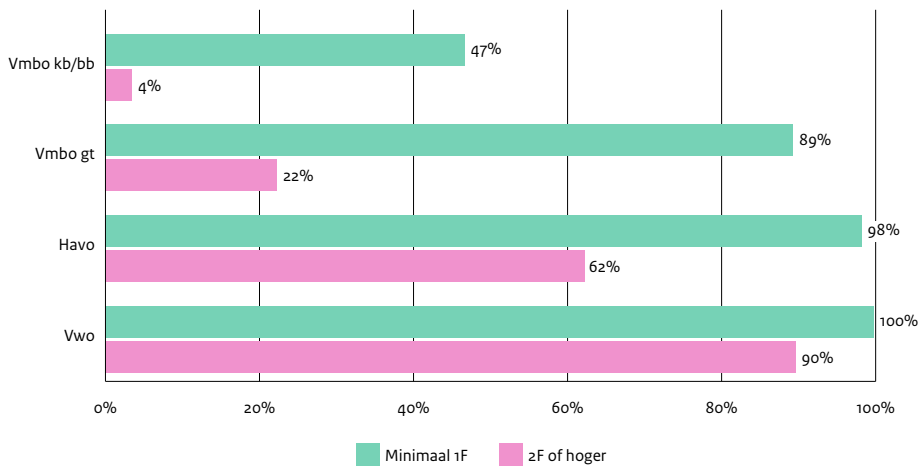
Om de omvang hiervan te duiden, gaan wij uit van het volgende:

- er is sprake van een klein effect bij <math>< 0,05</math> standaarddeviatie;
- er is sprake van een middelgroot effect tussen de 0,05 en 0,20 standaarddeviatie;
- er is sprake van een groot effect bij effecten groter dan 0,20 standaarddeviatie.²⁴

Referentieniveaus bevestigen daling

De beheersing van de referentieniveaus weerspiegelt deze dalende trend. Zo haalt circa 22% van de vmbo-gt leerlingen in schooljaar 2023-2024 op toets 2 minimaal niveau 2F, ten opzichte van bijna één-derde van de leerlingen in 2018-2019. Het aandeel vmbo-gt leerlingen dat onder niveau 1F scoort, steeg in dezelfde periode van bijna 5% naar bijna 11%. Bij vmbo kb/bb zien we een grote verschuiving in het aandeel leerlingen dat onder niveau 1F scoort: van zo'n 41% in 2018-2019 naar circa 53% in 2023-2024.

Figuur 25 - Referentieniveaus rekenen-wiskunde tijdens toets 2 in schooljaar 2023-2024 (bron: Cito, 2024)

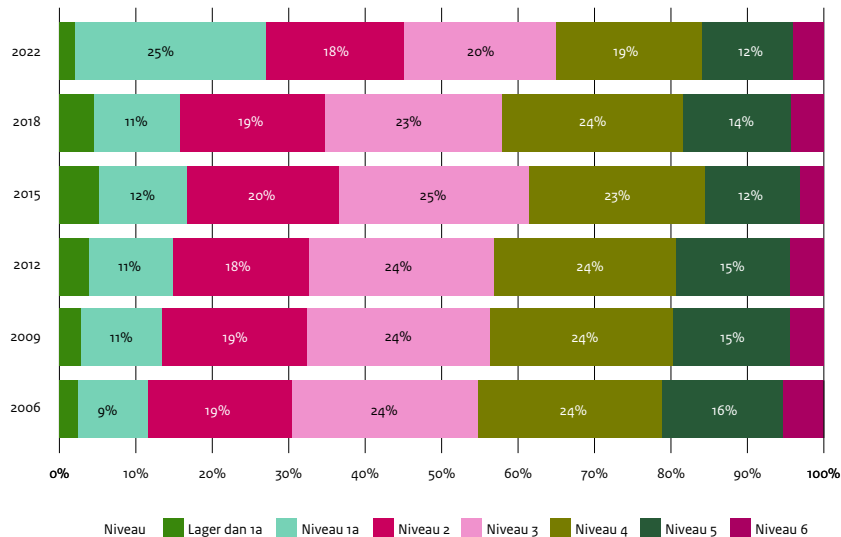
Hogere vaardigheidsscore dan gemiddeld in OESO-landen

Ook internationaal onderzoek laat zien dat de vaardigheid van Nederlandse leerlingen op het gebied van wiskunde onder druk staat. Nederlandse 15-jarigen haalden in PISA-2022 een gemiddelde score van 493, terwijl zij in 2018 een score van 519 haalden. Deze daling is ook sterker dan gemiddeld in de OESO- en EU14-landen. Ondanks deze daling presteren Nederlandse leerlingen nog wel beter dan leerlingen in OESO- en EU14-landen gemiddeld. Nederlandse leerlingen presteren relatief het beste op het domein *toepassen*, en het minst op *redeneren*.²⁵

PISA maakt onderscheid in zes vaardigheidsniveaus.²⁶ Er wordt van uitgegaan dat leerlingen minstens niveau 2 moeten halen om deel te kunnen nemen aan de maatschappij. In 2022 kwam de gemiddelde score van Nederland uit op 493 punten: gemiddeld halen zij hiermee nét niveau 3. In Figuur 26 zien we dat in hetzelfde jaar 27% van de leerlingen niveau 2 niet haalt. Dit percentage ligt hoger dan in de eerdere PISA-metingen. Ongeveer 4% van de leerlingen haalt het hoogste niveau, wat vergelijkbaar is met eerdere jaren.

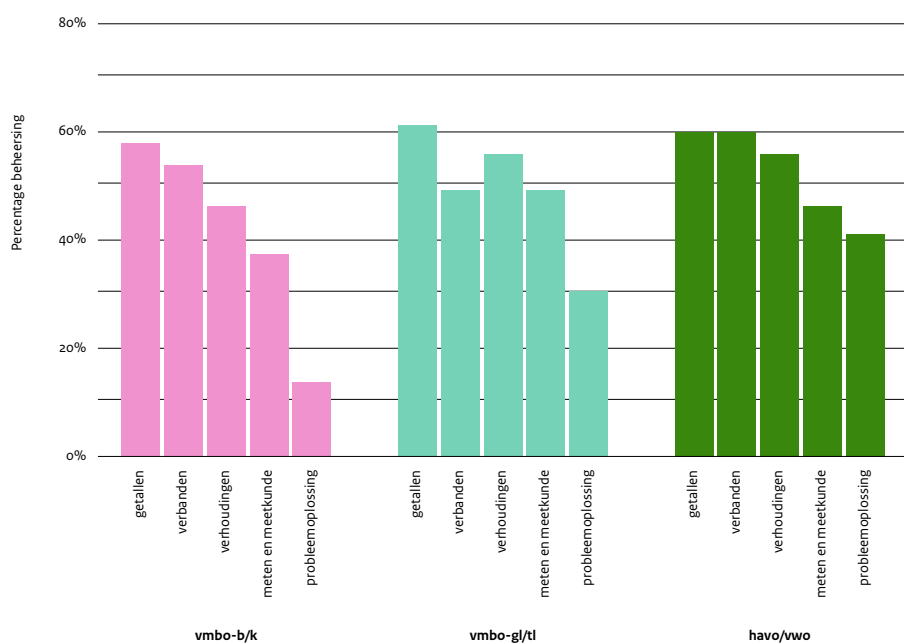
Figuur 26 - Aandeel Nederlandse leerlingen per PISA-niveau voor wiskunde, 2006 – 2022 (bron: PISA, 2023)

Beste prestaties op domein getallen

De peilingsonderzoeken van de Inspectie bieden meer inzicht in de prestaties van leerlingen op de rekendomeinen (*getallen*, *verbanden*, *verhoudingen* en *meten en meetkunde*) en probleemoplossen. Leerlingen in leerjaar 2 zijn volgens dit onderzoek het meest bekwaam in het domein *getallen*. Minder goed scoorden zij op het domein *wiskundig probleemoplossen*: over dit onderwerp beantwoordden zij de minste opgaven correct (zie Figuur 27).²⁷ Naarmate het reken- en wiskundeniveau van leerlingen toeneemt, neemt het verschil in beheersing tussen de domeinen en *wiskundig probleemoplossen* af.

Figuur 27 - Beheersing opgaven per domein en wiskundig probleemoplossen per onderwijssoort (bron: Inspectie, 2024)

Ene klas presteert beter dan andere klas

In hetzelfde onderzoek wordt ook geconcludeerd dat leerlingen in de ene klas beter presteren dan in de andere klas.²⁸ Deze verschillen zijn voor het grootste deel toe te schrijven aan verschillen tussen leerlingen. Wiskunde-specifieke leerlingkenmerken, zoals hun zelfvertrouwen in wiskunde, spelen bijvoorbeeld een rol. Een kleiner deel van de verschillen is toe te schrijven aan klaskenmerken, zoals het onderwijsleerproces of de leraar.

Eindexamens

Cijfers centraal examen over algemeen hoger dan in 2023

Het gemiddelde cijfer dat leerlingen halen voor hun CE wiskunde is in 2024 hoger dan in 2023. Alleen op het havo is dit beeld omgekeerd: leerlingen haalden hier in 2024 gemiddeld een lager cijfer dan in 2023. Ook het SE-cijfer is in 2024 hoger dan in 2023 (zie Tabel 3). Ten opzichte van 2019 is het beeld wisselend.²⁹

Tabel 3 - Het gemiddelde centraal examen-, schoolexamen- en eindcijfer behaald voor wiskunde, per examenniveau (bron: Examenmonitor DUO, 2024)

	Schoolexamen			Centraal examen			Eindcijfer		
	2019	2023	2024	2019	2023	2024	2019	2023	2024
vwo	6,65	6,52	6,59	6,95	6,83	6,94	6,83	6,7	6,79
havo	6,29	6,16	6,22	6,53	6,5	6,43	6,45	6,36	6,35
vmbo-gt	6,47	6,33	6,36	6,42	6,35	6,47	6,47	6,37	6,44
vmbo-k	6,12	5,99	6,08	6,2	6,24	6,4	6,19	6,15	6,27
vmbo-b	6,45	6,36	6,39	6,78	6,35	6,54	6,65	6,39	6,49

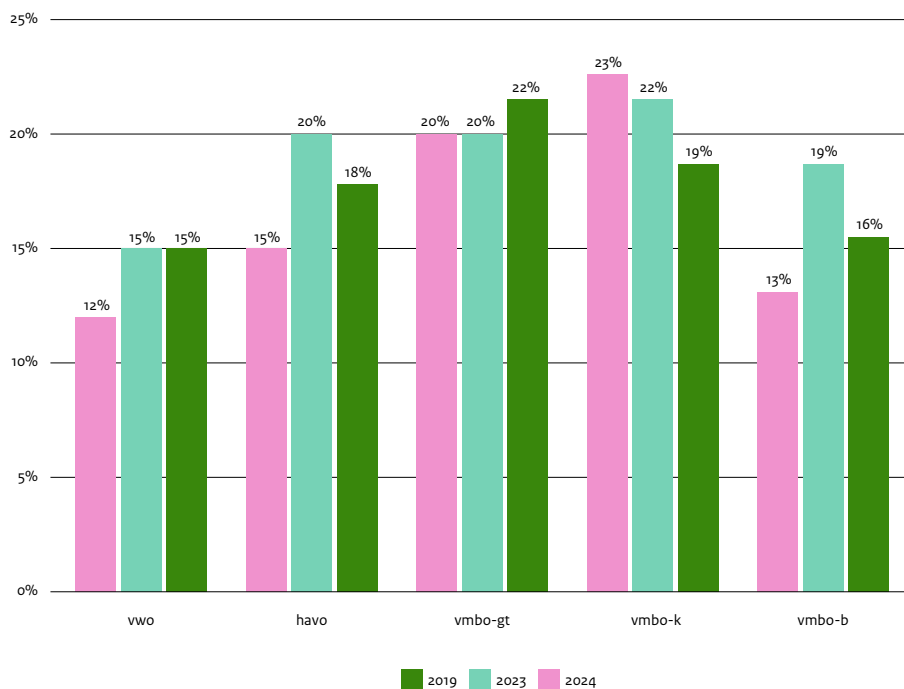

Aandeel onvoldoendes daalt bijna overal

Het aandeel vwo-, havo- en vmbo-k- en vmbo-b-leerlingen dat een onvoldoende heeft gehaald voor het CE is in 2024 lager dan in 2023 (zie Figuur 28). Op het vmbo-gt is dit aandeel in 2024 juist iets hoger dan in 2023.

De meeste examenkandidaten met een onvoldoende halen een cijfer tussen de 4,5 en 5,5. Dit wijst erop dat de meeste leerlingen geen zware onvoldoende halen, maar dat zij net onder de grens van een voldoende scoren. Wel zien we bij wiskunde meer onvoldoendes tussen de 3,5 en 4,5 dan bij Nederlands.³⁰ Voor een deel van de leerlingen met een onvoldoende geldt dat zij niet geslaagd zijn. In 2024 slaagde gemiddeld 91,4% van de leerlingen.

Figuur 28 - Aandeel onvoldoendes centraal examen wiskunde (bron: Examenmonitor DUO, 2024)

Vaardigheid lager dan pre-COVID

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) en Stichting Cito hebben, net als in voorgaande jaren, ook het daadwerkelijke vaardigheidsniveau van examenleerlingen onderzocht. Dit is nodig omdat de resultaten op het CE door de tijd heen minder goed vergelijkbaar zijn, doordat er tijdens de pandemie aanpassingen zijn gedaan in de normeringssystematiek.

Uit dit onderzoek blijkt dat de wiskundevaardigheid van examenleerlingen in 2024 lager is dan voor de start van de pandemie. Het gaat om een daling van circa 0,3 cijferpunt. Dit betekent dat leerlingen in 2024 een vaardigheid hebben die pre-corona, in 2019, had geresulteerd in een cijfer dat gemiddeld 0,3 cijferpunt lager zou zijn.

5. Burgerschap

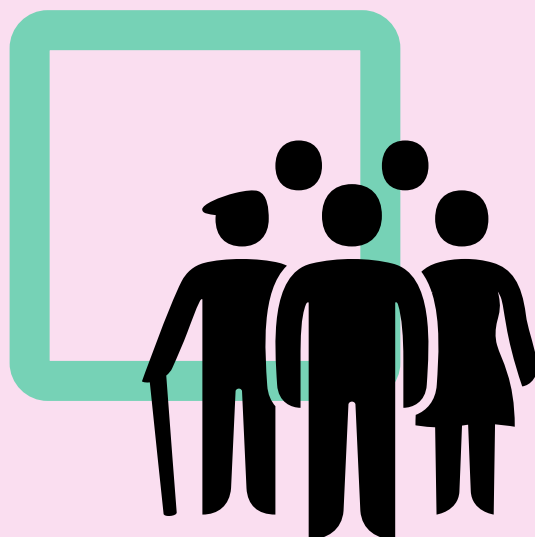
Burgerschap toegelicht

Volgens de wet die sinds 2021 van kracht is, moeten scholen burgerschap en sociale cohesie actief bevorderen. Leerlingen moeten leren over de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit, en moeten hier op school mee kunnen oefenen. Het gaat hierbij enerzijds om de sociale en maatschappelijke vaardigheden die leerlingen nodig hebben om deel te kunnen nemen aan de samenleving, en anderzijds om kennis van de Nederlandse democratie en de hierbij horende waarden.

Kernpunten

- Een meerderheid van de vo-leerlingen weet dat Nederland een democratie is. Zij hechten door de jaren heen ook meer waarde aan de democratie.
- Bijna de helft van de vijfdeklassers in het vo begrijpt politieke onderwerpen zonder problemen. Onder zesdeklassers geeft meer dan de helft van de leerlingen dit aan.

De bovenstaande kernpunten gaan over het vo. Voor het bao, sbao en (v)so is geen nieuw onderzoek beschikbaar. We rapporteren voor deze sectoren daarom over hetzelfde onderzoek als in de Monitor basisvaardigheden 2023.

5.1

Basisonderwijs

Kennis loopt sterk uiteen

De burgerschapskennis van leerlingen in het basisonderwijs loopt sterk uiteen. Dit blijkt uit Peil.Burgerschap einde basisonderwijs 2019-2020.³¹ Leerlingen beantwoorden in dit onderzoek tussen de 7% en 98% van alle kennisopgaven goed. Vier op de vijf leerlingen beantwoorden tussen de 54% en 86% van alle opgaven correct. Vragen over *maatschappelijk verantwoord handelen* worden door de meeste leerlingen goed beantwoord, terwijl vragen over *sociale en politieke processen* het moeilijkst zijn. Vier op de vijf leerlingen hebben een burgerschapshouding die als gematigd positief te typeren is.

5.2 Speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs

Hogere burgerschapskennis in so dan sbo

Ook in het sbo en so heeft de Inspectie een peilingsonderzoek uitgevoerd. Hieruit blijkt dat de burgerschapskennis van schoolverlaters in het so hoger is dan in het sbo.³² In het sbo weet de helft van de leerlingen minimaal 63% van de kennisopgaven goed te beantwoorden, in het so beheerst de helft van de leerlingen minimaal 75% van de kennisopgaven. So-leerlingen halen gemiddeld ook hogere scores voor toegepaste burgerschapskennis dan sbo-leerlingen. De burgerschapshouding van s(b)o-leerlingen varieert aanzienlijk.

Helianthus in Heerlen

‘Leren voor het leven doe je vooral bij burgerschap’

Hoe zorgen scholen ervoor dat ze de kerndoelen van burgerschap goed neerzetten, passend bij hun eigen visie én populatie en uitgaande van de (wettelijke) kaders? De vrijeschool Helianthus in Heerlen heeft hier een mooi evenwicht in gevonden. Niet door een nieuw vak op te tuigen, maar juist door goed te kijken wat er al op school gebeurt, dat concreter te maken en te monitoren.

Helianthus is een algemeen bijzondere school, dat wil zeggen dat de school openstaat voor alle leerlingen. De leerlingen komen uit de wijde omgeving van Heerlen. Helianthus is het afgelopen jaar bezig geweest om het burgerschapsonderwijs goed neer te zetten, passend bij hun sterke (vrijeschool)visie en uitgaande van de wettelijke burgerschapsopdracht.

Janine Goebbels-Finster, schoolleider van de vrijeschool Helianthus in Heerlen

Schoolleider Janine Goebbels-Finster: ‘Tijdens een eerder inspectiebezoek kregen wij het advies mee om het onderwijs in burgerschap meer met onze visie en kerndoelen en onze doelgroep te verweven. Vervolgens hebben we tijdens een studietweedaagse met ons team gezocht naar wat we al aan burgerschap doen en dat gekoppeld aan ons maatschappijbeeld en onze visie op burgerschap. Daarnaast hebben we onze keuzes onderbouwd. Waarom kiezen we voor bepaalde burgerschapsactiviteiten bij deze kinderen op deze school? Zo ontstond er een concrete lijn van aanbod in een logische samenhang, passend bij onze doelgroep en vrijeschoolvisie. Dus geen nieuw vak optuigen, en gebruikmaken van wat er al is.’

**‘Geen nieuw vak optuigen,
en gebruikmaken van wat er al is.’**

5.3 Voortgezet onderwijs

Leerlingen hechten waarde aan democratie

Een ruime meerderheid van de vo-leerlingen weet in leerjaar 4 dat Nederland een democratie is. Dit blijkt uit het Adolescentenpanel Democratische Kernwaarden en Schoolloopbanen (ADKS).³³ Op het havo en vwo is dit aandeel groter dan op het vmbo, maar op het vmbo neemt deze kennis tussen leerjaar 2 en 4 wel sterk toe. Meer dan 80% van de havo-4 leerlingen noemt Nederland een democratie, onder vmbo-4 leerlingen is dit circa 70%.

De meeste leerlingen vinden het ook belangrijk om in een democratie te leven. Dit aandeel neemt in het midden van het vo toe, met name tussen leerjaar 2 en 3. Onder vmbo- en havoleerlingen zet die groei ook daarna nog door. Aan het eind van leerjaar 4 noemt 54% van de vmbo-leerlingen leven in een democratie belangrijk; onder havisten gaat het aan het eind van leerjaar 5 om 78%, en in vwo-6 is 85% van de leerlingen het met de stelling eens. Wel valt op dat niet alle jongeren zich even sterk bij de politiek betrokken voelen, en dat de mate waarin zij vertrouwen hebben in publieke ambtsdragers substantieel verschilt tussen groepen leerlingen. Deze verschillen hangen onder andere samen met de opleidings- en migratieachtergrond van leerlingen.

Steun voor vrijheid van meningsuiting

Ook de vrijheid van meningsuiting kan op steun rekenen. In leerjaar 4 ligt dit aandeel onder vmbo'ers op 79%, onder havisten op 82% en onder vwo-leerlingen op 85%. Het aandeel leerlingen dat de democratie afwijst is beperkt, en loopt uiteen van 6% op het vmbo tot 4% op het havo en vwo.

Vertrouwen in kennis

Bijna de helft van de vijfdeklassers op het havo en vwo zegt in ADKS politieke onderwerpen zonder problemen te begrijpen. Meer dan een derde zegt ook veel te snappen van de politiek. Als zij hun eigen kennis vergelijken met die van klasgenoten neemt hun zelfvertrouwen af: ongeveer een kwart geeft aan meer te weten over politiek dan de meeste van hun klasgenoten. Dit beeld is ongeveer gelijk in vwo-6, hoewel zesdeklassers op alle uitgevraagde onderwerpen iets positiever antwoorden dan vijfdeklassers. Van alle vwo-6 leerlingen geeft meer dan de helft aan politieke onderwerpen zonder problemen te begrijpen. Bijna de helft snapt veel van politiek en circa 30% denkt meer over politiek te weten dan de meeste klasgenoten.

ICCS

Deze uitkomsten sluiten aan op het internationale peilingsonderzoek ICCS-2022, waar we vorig jaar over rapporteerden.³⁴ Ook ICCS-2022 laat verschillen zien tussen vmbo-leerlingen, havisten en vwo-leerlingen. Ook zijn er verschillen tussen leerlingen als het gaat om de opleidingsachtergrond van hun ouders en migratieachtergrond. Uit ICCS-2022 blijkt ook dat de burgerschapskennis van leerlingen tussen 2016 en 2022 is gedaald. Datzelfde geldt voor leerlingen in andere landen.

6. Digitale geletterdheid

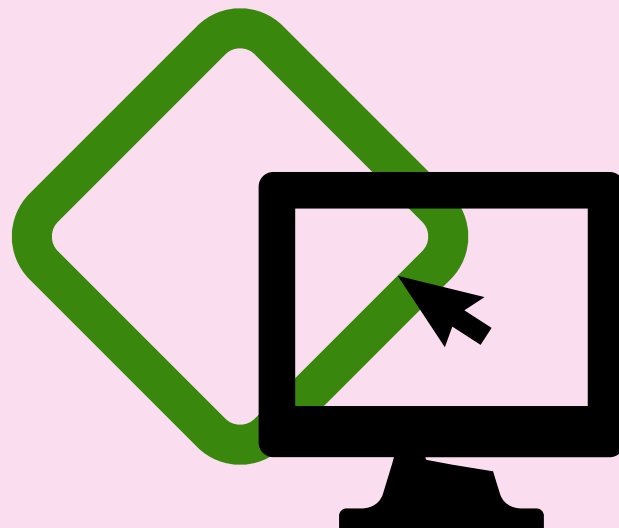
Digitale geletterdheid toegelicht

Digitale geletterdheid is, net als geletterdheid, een combinatie van kennis en verschillende vaardigheden. Bij digitale geletterdheid gaat het om zaken als:

- kennis over digitale technologie;
- omgaan met digitale technologie;
- kritisch en (zelf)bewust gebruikmaken van de mogelijkheden van digitale technologie;
- het kunnen inschatten van kansen en risico's van digitale technologie.

Kernpunten

- Groep 8-leerlingen hebben over het algemeen vertrouwen in hun digitale vaardigheden. Zij scoren gemiddeld 67% van de punten op een toets over digitale geletterdheid. Leerlingen die minder goed scoren, hebben met name moeite met de domeinen *digitale informatievaardigheden* en *computationeel denken*.
- In leerjaar 2 van het vo presteren leerlingen voor *computer- en informatiegeletterdheid* gemiddeld op niveau 1. Dit is onder het basisniveau (niveau 2). Voor *computationeel denken* presteren vo-leerlingen in leerjaar 2 gemiddeld op de ondergrens van niveau 2.

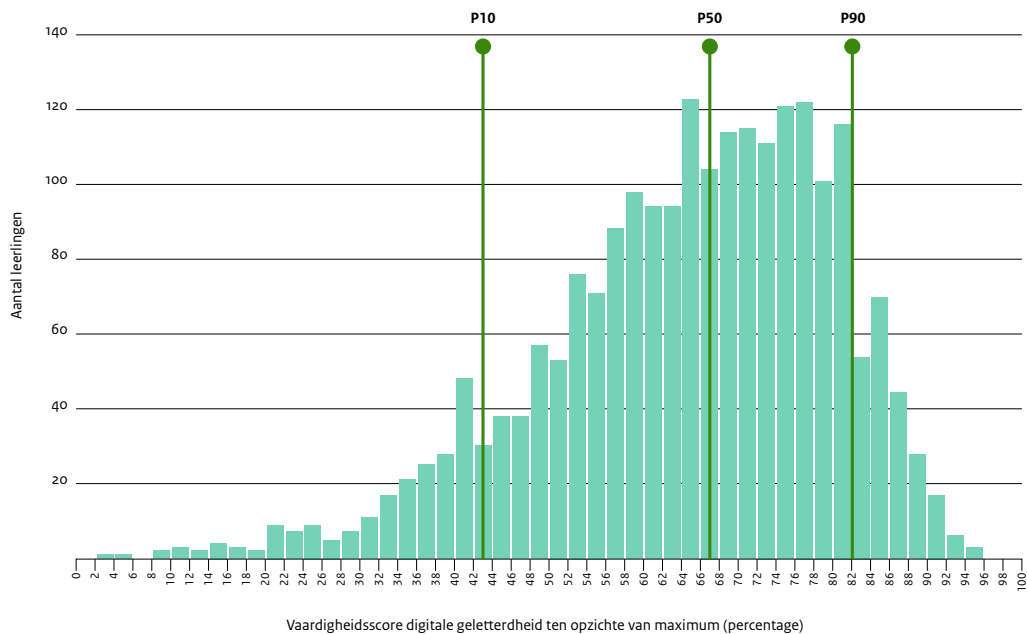

6.1 Basisonderwijs

Gemiddeld 67% punten op toets

Groep 8-leerlingen halen gemiddeld 67% van de punten op een toets over digitale geletterdheid.³⁵ Dit blijkt uit Peil.onderwijs digitale geletterdheid einde basisonderwijs 2021-2022 – het eerste peilingsonderzoek van de Inspectie naar digitale geletterdheid. De 10% minst vaardige leerlingen (P10) haalt maximaal 43% van de punten, de 10% meest vaardige leerlingen (P90) minstens 82% (zie Figuur 29). De minst vaardige leerlingen scoren het laagst op de domeinen *digitale informativaardigheden* en *computationeel denken*. De meest vaardige leerlingen scoren juist goed op *digitale informativaardigheden*. Leerlingen die rond het gemiddelde presteren (P50), scoren op alle inhoudelijke domeinen van digitale geletterdheid ongeveer even hoog. Leerlingen hebben over het algemeen vertrouwen in hun digitale vaardigheden. Ter illustratie: 8 op de 10 leerlingen vindt zichzelf heel erg goed in het sturen van digitale berichten. Ook geven bijna alle leerlingen (99%) aan het leuk te vinden om digitale apparaten te gebruiken.

Figuur 29 - Scoreverdeling groep-8-leerlingen op de toets voor digitale geletterdheid, in % ten opzichte van het maximum (bron: Inspectie, 2024)

Verschillen tussen klassen en leerlingen

Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat de digitale geletterdheid van leerlingen samenhangt met diverse leerlingkenmerken. Met name het voorlopig schooladvies is belangrijk: leerlingen met een vwo-advies scoren hoger dan leerlingen met een vmbo-b-advies. Ook halen leerlingen met hogere scores voor begrijpend lezen en woordenschat een iets hogere score voor digitale geletterdheid. Dat geldt ook voor leerlingen met positieve attitudes ten aanzien van digitale apparaten.

Basisschool De Hazesprong in Nijmegen

‘Samen aan de slag met digitale geletterdheid’

Basisschool De Hazesprong in Nijmegen wil graag dat leerlingen digitaal geletterd zijn. Leerkracht en ICT-coördinator Cayleigh de Reus zette het afgelopen schooljaar hiervoor een doorlopende leerlijn op als onderdeel van haar masteropleiding Onderwijs en Technologie. De school heeft nu voor een heel jaar ontwikkeltijd onder leiding gepland.

Schooldirecteur Miranda van Os: ‘We hebben de subsidie *Verbetering basisvaardigheden* vooral gebruikt om tijd vrij te maken om mensen te enthousiasmeren, met elkaar onderzoek te doen en de leerlijn voor te bereiden. Dat was ook wel het spannendste onderdeel. We hebben mensen in het team die al heel digitaal geletterd zijn, maar er zijn er ook die digitale middelen niet echt hun *cup of tea* vinden. Hoe zorg je dat je team nog enthousiaster wordt? En wat doe je als de subsidie stopt? Mijn belangrijkste tip is: investeer in je team. Zorg voor nascholing voor het hele team en bereid samen lessen voor.’

‘Mijn belangrijkste tip is: investeer in je team. Zorg voor nascholing voor het hele team en bereid samen lessen voor.’

Cayleigh: ‘We zorgen voor individuele begeleiding, het samen lessen voorbereiden en een buddy-systeem, waarbij digitaal geletterde leerkrachten minder digitaal vaardige collega’s helpen. We kwamen erachter dat we best al veel digitale geletterdheid aanboden. Halverwege januari gaan we evalueren en aan het eind van komend schooljaar willen we kijken in hoeverre we onze doelen hebben bereikt.’

‘Door samen tijd en aandacht te besteden aan digitale geletterdheid, werk je aan een duurzame, collectieve ontwikkeling.’

6.2 Voortgezet onderwijs

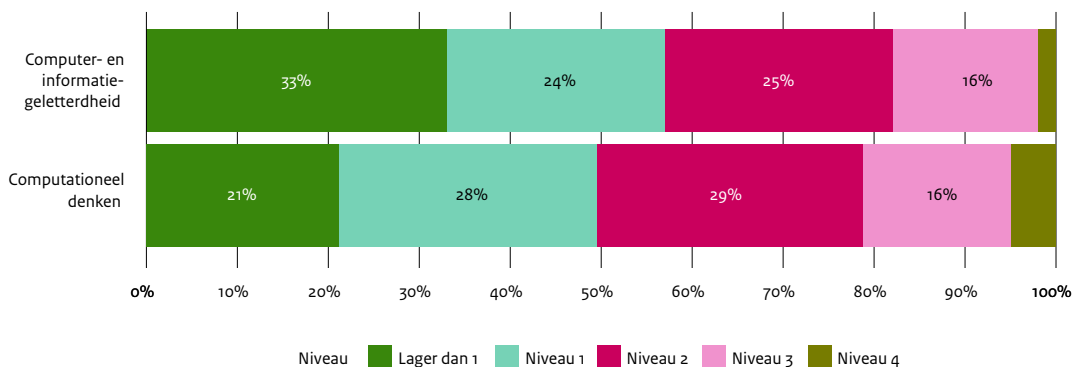
Computer- en informatiegeletterdheid leerlingen beperkt

In 2023 heeft Nederland voor het eerst sinds 2013 meegedaan aan de *International Computer and Information Literacy Study (ICILS³⁶)*. ICILS laat zien dat Nederlandse leerlingen in leerjaar 2 van het vo gemiddeld 460 punten halen voor *computer- en informatiegeletterdheid*.³⁷ Zij scoren daarmee gemiddeld op niveau 1 – en dus onder niveau 2, dat wordt gezien als het basisniveau dat nodig is om effectief deel te kunnen nemen aan de digitale samenleving. Leerlingen die niveau 1 halen kunnen basale acties in een digitale omgeving onder begeleiding uitvoeren, maar niet zelfstandig (zie Figuur 30). Het aandeel leerlingen dat het hoogste niveau (niveau 4) haalt, is beperkt.

Computationeel denken op ondergrens niveau 2

Op het gebied van *computationeel denken* halen leerlingen gemiddeld 440 punten. Dit komt overeen met de ondergrens van vaardigheidsniveau 2.³⁸ Wie niveau 2 beheerst kan met verschillende soorten computationele problemen omgaan. Het aandeel leerlingen dat het hoogste niveau haalt is bij *computationeel denken* iets hoger dan bij *computer- en informatiegeletterdheid*, maar nog altijd beperkt.

Figuur 30 - Behaalde niveaus voor computer- en informatiegeletterdheid en computationeel denken in leerjaar 2 (bron: ICILS, 2023)

Sterke verschillen tussen leerlingen

De digitale geletterdheid van leerlingen loopt sterk uiteen. Leerlingen in leerjaar 2 van het vwo zijn bijvoorbeeld meer digitaal geletterd dan leerlingen in jaar 2 van het vmbo. Voor havo- en vwo-leerlingen geldt dat ongeveer de helft van de leerlingen het basisniveau van digitale geletterdheid haalt. Ook leerlingen die Nederlands als thuistaal hebben, geen migratieachtergrond hebben en/of afkomstig zijn uit een gezin met een relatief hoge sociaaleconomische status halen hogere scores.

Literatuurlijst

In dit hoofdstuk vindt u een overzicht van de onderzoeken die in de Monitor basisvaardigheden 2024 worden beschreven.

Adolescentenpanel Democratische Kernwaarden en Scholloopbanen (ADKS)

Huijsmans, T., L. Mulder, J. van Slageren, C. van Alebeek, B. van den Berg, S. Kempen, M. Rosmalen, G. ten Dam, T. van der Meer en H. van de Werfhorst (2024). *Democratische kernwaarden in het voortgezet onderwijs. Adolescentenpanel Democratische Kernwaarden en Scholloopbanen jaren 5 en 6*, op:

<http://adks.nl/wp-content/uploads/2024/09/ADKS-Rapport-jaar-5-en-6.pdf>

CITO

Seton, B., J. Koops, S. Frissen en R. Feskens (2024). *Leervertraging in het voortgezet onderwijs 2024*. Stichting Cito: Arnhem.

International Civic and Citizenship Education Study (ICCS)

Daas, R., G. ten Dam, A. Dijkstra, E. Karkdijk, H. Naayer, H. Nieuwelink en I. van der Veen (2023). *Burgerschap in Beeld. Burgerschapscompetenties en burgerschapsonderwijs in vergelijkend perspectief*, op:

<https://www.iccsnederland.nl/wp-content/uploads/2023/11/Daas-ea-2023-Burgerschap-in-Beeld.-Burgerschapscompetenties-en-burgerschapsonderwijs-in-vergelijkend-perspectief.pdf>

International Computer and Information Literacy Study (ICILS)

Krepel, A., M. Karssen, M. Buisman, J. Conijn. B. Schreurs, G. Booij en K. Farzan (2024). *ICILS 2023: De digitale geletterdheid van Nederlandse leerlingen in het voortgezet onderwijs*, op:

<https://kohnstamminstituut.nl/wp-content/uploads/2024/11/11q1-ICILS-2023.pdf>

NCO

NCO (2024). *Factsheets basisvaardigheden 2024*, op:

<https://www.nationaalcohortonderzoek.nl/factsheets-basisvaardigheden>

Peil.Onderwijs

- *Peil.Burgerschap einde basisonderwijs 2019-2020*, op:
<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/peil-onderwijs/burgerschap-einde-bo-2019-2020>
- *Peil.Burgerschap einde speciaal (basis)onderwijs 2020-2021*, op:
<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/peil-onderwijs/burgerschap-einde-speciaal-basisonderwijs-en-speciaal-onderwijs-2020-2021>
- *Peil.Digitale geletterdheid einde basisonderwijs 2021-2022*, op:
<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/peil-onderwijs/documenten/themarapporten/2024/03/15/peil.digitale-geletterdheid-einde-basisonderwijs-2021-2022>
- *Peil.Leesvaardigheid einde leerjaar 2 voortgezet (speciaal) onderwijs 2022-2023*, op:
<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/peil-onderwijs/leesvaardigheid-vo-en-vso>
- *Rekenen-Wiskunde einde (speciaal) basisonderwijs*, op:
<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/peil-onderwijs/rekenen-wiskunde-einde-sbo>
- *Rekenen-Wiskunde einde leerjaar 2 voortgezet onderwijs*, op:
<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/peil-onderwijs/peil.rekenen-wiskunde-vo>

PISA

Meelissen, M., N. Maassen, J. Gubbels, A. van Langen, J. Valk, C. Dood, I. Derks, M. in 't Zandt en M. Wolbers (2023). *Resultaten PISA-2022 in vogelvucht*, op: <https://doi.org/10.3990/1.9789036559461>

Ministerie van OCW

- College voor Toetsen en Examens (2024). *Terugblik normering doorstroomtoetsen 2024*, op: <https://www.cvte.nl/documenten/rapporten/2024/07/16/terugblik-normering-doorstroomtoetsen-2024>
- DUO (2024). *Examenmonitor voortgezet onderwijs 2024*, op: https://duo.nl/open_onderwijsdata/images/examenmonitor-vo-2024.pdf
- DUO (2024). *Schoolloopbanen NP Onderwijs 2024*, op: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/05/30/bijlage-2-cohortrapportage-duo-2024>

Eindnoten

- 1 Meer informatie over het Masterplan vindt u op: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/05/12/kamerbrief-masterplan-basisvaardigheden>
- 2 Een uitgebreide beschrijving van de beleidsdoelen vindt u op: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-cco09d8ad335c1154bfdcf845c12db5f4ada8a81/pdf> Op dit moment zijn er alleen doelen geformuleerd voor taal en rekenen-wiskunde.
- 3 Hier wordt u in de Kamerbrief over de voortgang van het Masterplan verder over geïnformeerd.
- 4 Pelin Akyol, S., K. Krishna en J. Wang (2018). Taking PISA seriously: how accurate are low stakes exams? *NBER Working Paper No. 24930 August 2018*.
- 5 Masterplan basisvaardigheden voor het funderend onderwijs: doelen en voortgang, op: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-cco09d8ad335c1154bfdcf845c12db5f4ada8a81/pdf>
- 6 Inspectie van het Onderwijs (2023). *De Staat van het Onderwijs 2023*. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht.
- 7 Omdat we eind leerjaar 2 niet van leerlingen kunnen verwachten dat zij de aansluiting al op orde hebben, beperken wij ons hier tot een bespreking van beleidsdoel de *basis op orde*. Ook dat doel hoeft aan het eind van leerjaar 2 nog niet bereikt te zijn.
- 8 Inspectie van het Onderwijs (2023). *De Staat van het Onderwijs 2023*. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht.
- 9 DUO (2024). *Schoolloopbanen NP Onderwijs 2024*. DUO: Den Haag.
- 10 De onderzoekers van NCO zijn door het ministerie van OCW gevraagd om de ontwikkeling van de vaardigheidsscores van leerlingen in kaart te brengen. Zij hebben daarvoor de scores op de E-toetsen die aan het eind van het schooljaar worden afgenomen met elkaar vergeleken. Hierin zijn dus ook de coronajaren meegenomen.
- 11 Kraft, M. (2020). Interpreting Effect Sizes of Education Interventions, *Educational Researcher*, 49(4), 241–253, op: <https://doi.org/10.3102/0013189X20912798>
- 12 Kraft, M. (2020). Interpreting Effect Sizes of Education Interventions, *Educational Researcher*, 49(4), 241–253, op: <https://doi.org/10.3102/0013189X20912798>
- 13 Voor kinderen die zeer moeilijk leren of meervoudig gehandicapt zijn, mag het schoolbestuur een uitzondering maken. Zij hoeven geen doorstroomtoets te maken.
- 14 Inspectie van het Onderwijs (2022). *Leesvaardigheid einde (s)bo 2020-2021*. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht.
- 15 Dit blijkt uit Peil.Leesvaardigheid (eind leerjaar 2, 2022-2023), een onderzoek dat wordt uitgevoerd door de Inspectie.
- 16 Kraft, M. (2020). Interpreting Effect Sizes of Education Interventions, *Educational Researcher*, 49(4), 241–253, op: <https://doi.org/10.3102/0013189X20912798>
- 17 Inspectie van het Onderwijs (2024). *Peil.Leesvaardigheid einde leerjaar 2 voortgezet (speciaal) onderwijs 2022-2023*. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht.
- 18 Scores in dit onderzoek hebben geen vaststaande onder- en bovengrens. De leesvaardigheid wordt in zes niveaus ingedeeld. Op niveau 1 kunnen leerlingen de letterlijke betekenis van korte passages begrijpen. Op niveau 2 kunnen leerlingen simpele gevolgtrekkingen maken. Op niveau 3 kunnen leerlingen teksten interpreteren en integreren in hun eigen kennis. Op niveau 4 kunnen leerlingen teksten evalueren en kritisch beschouwen. Op niveau 5 kunnen leerlingen lange teksten begrijpen en doorgronden. Op niveau 6 kunnen leerlingen lange abstracte teksten begrijpen en doorgronden. De OESO stelt dat leerlingen minimaal niveau 2 moeten halen om mee te kunnen doen in de samenleving. Een uitgebreide beschrijving van de vaardigheidsniveaus is te vinden in het internationale PISA-rapport.

- 19 De normering van de centrale examens is in 2021, 2022 en 2023 aangepast vanwege de impact van de coronapandemie. In het examenjaar 2024 is er gestart met de doorontwikkelde normeringssystematiek van het College voor Toetsen en Examens (CvTE) en Stichting Cito. Deze systematiek levert een betere voorspelling op van de best passende N-term. Echter, trends kunnen hierdoor niet één-op-één geïnterpreteerd worden als een toename of afname van de vaardigheid van kandidaten. Het is belangrijk om hier bewust van te zijn: een 6,0 op het centraal examen in de jaren 2021 t/m 2024 vertegenwoordigd niet automatisch een even hoge vaardigheid als een 6,0 in 2019. Door de nieuwe normeringssystematiek zijn de examenresultaten van 2024 over het algemeen beter te vergelijken met de resultaten uit 2023 dan met de resultaten vóór de coronapandemie.
- 20 Dit komt mogelijk doordat Nederlands een kernvak is en een speciale positie heeft in de uitslagbepaling. De kernvakkenregel houdt in dat vwo'ers en havisten voor de vakken wiskunde, Nederlands en Engels maximaal één 5 mogen halen als eindcijfer. Voor de andere kernvakken moet minimaal een 6 gehaald worden. Wanneer een leerling lager dan een 5 heeft als eindcijfer voor Nederlands zakt de leerling sowieso. In het vmbo is de kernvakkenregeling niet van toepassing, maar geldt wel de eis dat minimaal een 5 gehaald moet worden als eindcijfer om te kunnen slagen.
- 21 De onderzoekers van NCO zijn door het ministerie van OCW gevraagd om de ontwikkeling van de vaardigheidsscores van leerlingen in kaart te brengen. Zij hebben daarvoor de scores op de E-toetsen die aan het eind van het schooljaar worden afgenomen met elkaar vergeleken. Hierin zijn dus ook de coronajaren meegenomen.
- 22 Kraft, M. (2020). Interpreting Effect Sizes of Education Interventions, *Educational Researcher*, 49(4), 241–253, op: <https://doi.org/10.3102/0013189X20912798>
- 23 De schoolweging zegt iets over de kenmerken van de leerlingpopulatie van een school. Hoe hoger de schoolweging, hoe complexer de leerlingpopulatie en hoe groter de risico's op onderwijsachterstanden.
- 24 Kraft, M. (2020). Interpreting Effect Sizes of Education Interventions, *Educational Researcher*, 49(4), 241–253, op: <https://doi.org/10.3102/0013189X20912798>
- 25 Dit zijn niet één op één dezelfde domeinen als getoetst door de Inspectie in Peil.onderwijs. Bij redeneren gaat het om het vermogen van leerlingen om wiskundige concepten, instrumenten en logica te gebruiken om oplossingen voor realistische problemen en situaties te modelleren, te ontwerpen en te beargumenteren.
- 26 Scores in dit onderzoek hebben geen vaststaande onder- en bovengrens. De wiskundevaardigheid wordt in zes niveaus ingedeeld. Op niveau 1 hebben leerlingen basale wiskundige kennis. Op niveau 2 kunnen leerlingen hun basale wiskundige kennis toepassen in simpele settings. Op niveau 3 kunnen leerlingen conceptuele kennis toepassen bij het oplossen van wiskundige problemen. Op niveau 4 kunnen leerlingen hun wiskundige kennis toepassen op verschillende complexe problemen en daarop reflecteren. Op niveau 5 kunnen leerlingen verschillende manieren om hetzelfde wiskundig probleem op te lossen vergelijken en de meest geschikte kiezen. Op niveau 6 kunnen leerlingen nieuwe oplossingen vinden voor niet-standaard wiskundige probleem. De OESO stelt dat leerlingen minimaal niveau 2 moeten halen om mee te kunnen doen in de samenleving. Een uitgebreide beschrijving van de vaardigheidsniveaus is te vinden in het internationale PISA-rapport.
- 27 Inspectie van het Onderwijs (2024). *Rekenen-wiskunde einde leerjaar twee voortgezet onderwijs 2021-2022*, op: <https://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/nieuws/2024/02/27/reken--en-wiskundevaardigheden-van-veel-leerlingen-in-onderbouw-voortgezet-onderwijs-blijven-achter>
- 28 Inspectie van het Onderwijs (2024). *Rekenen-wiskunde einde leerjaar twee voortgezet onderwijs 2021-2022*, op: <https://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/nieuws/2024/02/27/reken--en-wiskundevaardigheden-van-veel-leerlingen-in-onderbouw-voortgezet-onderwijs-blijven-achter>

- 29 De normering van de centrale examens is in 2021, 2022 en 2023 aangepast vanwege de impact van de coronapandemie. In het examenjaar 2024 is er gestart met de doorontwikkelde normeringssystematiek van het College voor Toetsen en Examens (CvTE) en Stichting Cito. Deze systematiek levert een betere voorspelling op van de best passende N-term. Echter, trends kunnen hierdoor niet één-op-één geïnterpreteerd worden als een toename of afname van de vaardigheid van kandidaten. Het is belangrijk om hier bewust van te zijn: een 6,0 op het centraal examen in de jaren 2021 t/m 2024 vertegenwoordigt niet automatisch een even hoge vaardigheid als een 6,0 in 2019. Door de nieuwe normeringssystematiek zijn de examenresultaten van 2024 over het algemeen beter te vergelijken met de resultaten uit 2023 dan met de resultaten van vóór de coronapandemie.
- 30 Wiskunde is een kernvak waarvoor speciale eisen gelden in de uitslagbepaling. De kernvakkenregel houdt in dat vwo'ers en havisten voor de vakken wiskunde, Nederlands en Engels maximaal één 5 mogen halen als eindcijfer. Voor de andere kernvakken moet minimaal een 6 gehaald worden. Een vwo- of havo-leerling zakt wanneer het eindcijfer lager is dan een 5 voor wiskunde. Op het vmbo is de kernvakkenregel niet van toepassing. Vmbo'ers kunnen dus ook slagen met een eindcijfer lager dan een 5.
- 31 Omdat het onderzoek in schooljaar 2019-2020 is uitgevoerd, schetst het onderzoek de stand van zaken voorafgaand aan de inwerkingtreding van de wetwijziging.
- 32 Inspectie van het Onderwijs (2023). *Peil.Burgerschap einde speciaal (basis)onderwijs 2020-2021*. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht.
- 33 Het Adolescentenpanel Democratische Kernwaarden en Schoolloopbanen (ADKS) volgt duizenden Nederlandse leerlingen in het vo. Dit maakt het mogelijk om de ontwikkeling van democratische kernwaarden in kaart te brengen. Dit rapport is een vervolg op vier voorgaande rapporten, waarin de democratische kernwaarden in de eerste vier jaar van het vo zijn gevolgd. Voor het huidige jaarrapport is een deel van deze leerlingen gevolgd in schooljaar 5 en 6, namelijk de groep havo-leerlingen (t/m jaar 5) en vwo-leerlingen (t/m jaar 6). De vmbo-leerlingen hebben de middelbare na schooljaar 4 verlaten. Huijsmans, T. et al. (2024). *Democratische kernwaarden in het voortgezet onderwijs. Adolescentenpanel Democratische Kernwaarden en Schoolloopbanen jaren 5 en 6*, op: <https://adks.nl/wp-content/uploads/2024/09/ADKS-Rapport-jaar-5-en-6.pdf>
- 34 Daas, R., G. ten Dam, A. Dijkstra, E. Karkdijk, H. Naayer, H. Nieuwelink en I. van der Veen (2023). *Burgerschap in Beeld. Burgerschapscompetenties en burgerschapsonderwijs in vergelijkend perspectief*. Amsterdam University Press: Amsterdam.
- 35 Voor digitale geletterdheid zijn er geen prestatiecriteria waartegen de prestaties in dit peilingsonderzoek afgezet kunnen worden. Wel zijn de prestaties een nulmeting waar de resultaten uit latere peilingsonderzoeken mee vergeleken kunnen worden.
- 36 Voor deelname aan de internationale vergelijking geldt een verplicht deelnemerspercentage. In Nederland is het deelnemerspercentage niet bereikt, waardoor alleen een landelijk rapport beschikbaar is.
- 37 *Computer- en informatiegeletterdheid* is het vermogen van een individu om computers te gebruiken voor onderzoek, creatie en communicatie om effectief deel te nemen thuis, op school en in de maatschappij.
- 38 *Computationeel denken* richt zich op probleemoplossend vermogen en algoritmisch denken. Het gaat bijvoorbeeld om het opsplitsen van problemen in kleinere, eenvoudigere fragmenten om vervolgens een stapsgewijze oplossing te formuleren die een persoon of computer kan uitvoeren. Deze manier van denken lijkt op het denkproces dat computerprogrammeurs gebruiken bij het schrijven van een programma.

**Deze rapportage is een uitgave van:
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap**

Postbus 16375 | 2500 BJ Den Haag
December 2024

Fotografie: Phil Nijhuis